НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ СТАТИСТИКИ, ОБЛІКУ ТА АУДИТУ

Фінансово-економічний факультет

Кафедра фінансів, банківської справи та страхування

Спеціальність 072 – „Фінанси, банківська справа та страхування»

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА БАКАЛАВРА

на тему:

«Податкова політика в забезпеченні регіонального розвитку»

Кваліфікаційна робота бакалавра містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

Студент групи Ф-18.04 Синяк Володимир Анатолійович

_____
(підпис)

Науковий керівник _____ к.е.н., доцент Заїчко І. В.
(підпис)

Робота допущена до захисту _____ д.е.н., професор Бондарук Т.Г.
(підпис)

Київ 2022

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ СТАТИСТИКИ, ОБЛІКУ ТА АУДИТУ

ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

КАФЕДРА ФІНАНСІВ, БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ ТА СТРАХУВАННЯ

Освітній ступінь – ***бакалавра***
Галузь знань - ***07 «Управління та адміністрування»***
Спеціальність – ***072 «Фінанси, банківська справа та страхування»***
Освітньо-професійна програма – ***«Фінанси, банківська справа та страхування»***

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри фінансів, банківської справи та страхування
д.е.н., проф. Т.Г. Бондарук
_____
«____» _____ 20 __ р.

З А В Д А Н Н Я
на кваліфікаційну роботу бакалавра
Синяк Володимир Анатолійович

1. Тема роботи: Податкова політика в забезпеченні регіонального розвитку
керівник роботи к.е.н., доцент Заїчко І. В.
затверджена наказом по Академії від «5» жовтня 2021 р. № 426
2. Термін здачі студентом закінченої роботи 16 травня 2022 р.
3. Вихідні дані роботи. Інформаційну базу дослідження складають законодавчі і нормативно-правові акти України і зарубіжних країн, статистичні дані Державної податкової служби України, Державної служби статистики України та статистичних установ зарубіжних країн, аналітичні матеріали міжнародних організацій.
4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які належить зробити):
1) теоретичні засади використання інструментів податкової політики;
2) аналіз стану податкової політики
забезпечення регіонального розвитку в Україні;
3) напрями удосконалення податкової політики в умовах децентралізації фінансової системи України.
5. Перелік графічного матеріалу: схеми, діаграми, таблиці
6. Дата видачі завдання 5 жовтня 2021 р.

Керівник _____
(підпис)

Завдання прийняв до виконання _____
(підпис)

Календарний план

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Відмітка про виконання
1.	Затвердження теми і наукового керівника кваліфікаційної роботи бакалавра на засіданні кафедри	05.10.2021	Виконано
2.	Опрацювання першоджерел по темі роботи	11.11.2021	Виконано
3.	Розробка плану роботи, методики та інструментарію досліджень	25.11.2021	Виконано
4.	Проведення економічних досліджень та їх аналіз	14.12.2021	Виконано
5.	Написання вступу до роботи	24.12.2021	Виконано
6.	Написання першого розділу роботи	26.01.2022	Виконано
7.	Написання другого розділу роботи	10.02.2022	Виконано
8.	Написання третього розділу роботи	10.03.2022	Виконано
9.	Написання висновків та пропозицій, оформлення роботи	25.03.2022	Виконано
10.	Подача першого варіанту роботи на кафедру	05.04.2022	Виконано
11.	Доопрацювання роботи згідно з зауваженнями керівника	25.04.2022	Виконано
12.	Попередній захист роботи	16.05.2022	Виконано

Студент(ка)_____ _ Синяк В. А.

(підпис) (прізвище та ініціали)

Керівник роботи_____ к.е.н., доцент Заїчко І. В.

(підпис) (прізвище та ініціали)

РЕФЕРАТ

кваліфікаційної роботи бакалавра

студента Національної академії статистики, обліку та аудиту

Синяка Володимира Анатолійовича

Тема: «Податкова політика в забезпеченні регіонального розвитку»

Загальний обсяг основного тексту роботи складає 65 сторінок. Містить 8 таблиць, 4 рисунки, 55 літературних джерел, 2 додатки.

Актуальність теми. В Україні процес децентралізації охоплює усі сфери – від соціальної: освіти й охорони здоров'я до економічної - створення земельного ринку в країна, та змін у податково-бюджетній системі. В Україні розпочато процес з фінансової децентралізації, метою якої стало суттєве зміцнення фінансової самостійності територіальних громад, а також підвищення рівня їх регіонального розвитку. Успішний розвиток економіки країни залежить від багатьох чинників, серед яких ключовими є збалансований розвиток галузей, сприяння розвитку інновацій, забезпечення повної зайнятості тощо. Актуальним серед цих проблем, розв’язання яких виступає передумовою ефективного забезпечення соціально-економічного розвитку національної економіки, посідають питання регіонального розвитку.

Значними проблемами для громади при формуванні і використанні фінансових ресурсів для забезпечення соціально-економічного розвитку, є передусім, прогалини в інституційному забезпеченні податкової політики регіонального розвитку та відсутність системного підходу у формуванні напрямів удосконалення акумулювання власних надходжень місцевих бюджетів та податково-бюджетного моніторингу. Таким чином, дослідження щодо формування дієвої податкової політики регіонального розвитку за умов децентралізації фінансової системи України є вкрай актуальним та своєчасним.

Проте інтерес до пошуку шляхів формування більш ефективної податкової політики регіонального розвитку продовжується, адже залишається багато нерозкритих питань, що стосуються напрямів удосконалення формування влас-

них надходжень місцевих бюджетів через податкові інструменти взаємодії влади та бізнесу. Саме ці питання стали відправною точкою для даної роботи та визначили формулювання теми кваліфікаційної роботи бакалавра ти, її мету та завдання.

Мета кваліфікаційної роботи – розробка теоретичних положень і науково-практичних рекомендацій щодо формування дієвої податкової політики регіонального розвитку в Україні.

Об'єкт кваліфікаційної роботи – процес формування і реалізації податкової політики регіонального розвитку.

Предмет кваліфікаційної роботи – теоретико-методичні основи та науково-практичні підходи до формування податкової політики для забезпечення регіонального розвитку України.

Використані методи наукового дослідження. Теоретико-методичну основу проведеного дослідження складають сукупність розробок вітчизняних і зарубіжних учених у сфері суспільних фінансів і оподаткування, регіонального соціально-економічного розвитку. Для розв'язання завдань кваліфікаційної роботи бакалавра використано загальнонаукові та прикладні методи досліджень: аналіз і синтез (для виявлення чинників і передумов забезпечення регіонального розвитку), системний підхід, абстрактно-логічний метод (для систематизації зарубіжного досвіду використання інструментів податкової політики), історичний метод (для історико-економічного обґрунтування особливостей використання податково-бюджетних інструментів регіонального розвитку в Україні); економіко-статистичний аналіз, групування, зведення (для виявлення основних тенденцій фінансового забезпечення регіонального розвитку в Україні); методи порівняльного аналізу, індукції і дедукції (для виявлення особливостей, притаманних місцевому розвитку та податково-бюджетним системам в зарубіжних країнах).

У першому розділі «Теоретичні засади використання інструментів податкової політики» – досліджено інструменти податкової політики в забезпеченні регіонального розвитку, розглянуто систематизацію зарубіжного досвіду вико-

ристання інструментів податкової політики.

У другому розділі «Аналіз стану податкової політики забезпечення регіонального розвитку в Україні» – проведено аналіз стану податкової політики забезпечення розвитку в Україні, здійснено аналіз проблем інституційного забезпечення податкової політики регіонального розвитку.

У третьому розділі «Напрями удосконалення податкової політики в умовах децентралізації фінансової системи України» – досліджено шляхи удосконалення системи забезпечення дієвості податкової політики в Україні, запропоновано напрями удосконалення формування власних надходжень місцевих бюджетів в умовах фінансової децентралізації в Україні.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що теоретичні положення кваліфікаційної роботи бакалавра доведено до рівня конкретних методик і рекомендацій з удосконалення інструментів податкової політики для забезпечення регіонального розвитку в умовах фінансової децентралізації.

Ключові слова: податкова політика, регіональний розвиток, забезпечення розвитку, надходження місцевих бюджетів, фінансова децентралізація.

ЗМІСТ

ВСТУП 8
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИКОРИСТАННЯ ІНСТРУМЕНТІВ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ 11
1.1. Інструменти податкової політики в забезпеченні регіонального розвитку 11
1.2. Систематизація зарубіжного досвіду використання інструментів податкової політики 15
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СТАНУ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ 23
2.1. Аналіз стану податкової політики забезпечення розвитку в Україні 23
2.2. Проблеми інституційного забезпечення податкової політики регіонального розвитку 32
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ 38
3.1. Удосконалення системи забезпечення дієвості податкової політики в Україні 38
3.2. Напрями удосконалення формування власних надходжень місцевих бюджетів в умовах фінансової децентралізації в Україні 44
ВИСНОВКИ 55
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ 58
ДОДАТКИ 63

ВСТУП

Актуальність теми. В Україні процес децентралізації охоплює усі сфери – від соціальної: освіти й охорони здоров'я до економічної - створення земельного ринку в країна, та змін у податково-бюджетній системі. В Україні розпочато процес з фінансової децентралізації, метою якої стало суттєве зміцнення фінансової самостійності територіальних громад, а також підвищення рівня їх регіонального розвитку. Успішний розвиток економіки країни залежить від багатьох чинників, серед яких ключовими є збалансований розвиток галузей, сприяння розвитку інновацій, забезпечення повної зайнятості тощо. Актуальним серед цих проблем, розв'язання яких виступає передумовою ефективного забезпечення соціально-економічного розвитку національної економіки, посідають питання регіонального розвитку.

Значними проблемами для громади при формуванні і використанні фінансових ресурсів для забезпечення соціально-економічного розвитку, є передусім, прогалини в інституційному забезпеченні податкової політики регіонального розвитку та відсутність системного підходу у формуванні напрямів удосконалення акумулювання власних надходжень місцевих бюджетів та податково-бюджетного моніторингу. Таким чином, дослідження щодо формування дієвої податкової політики регіонального розвитку за умов децентралізації фінансової системи України є вкрай актуальним та своєчасним.

У дослідження проблем формування податкової політики на засадах фінансової децентралізації вагомий науковий внесок зробили такі вітчизняні та зарубіжні вчені: В. Андрущенко, Т. Бондарук, О. Василик, В. Вишневський, О. Воронкова, І. Волохова, О. Кириленко, Е. Косова, В. Кравченко, А. Крисоватий, Н. Кузьминчук, І. Луніна, Ю. Пасічник, В. Федосов та багато ін.

Проте інтерес до пошуку шляхів формування більш ефективної податкової політики регіонального розвитку продовжується, адже залишається ба-

гато нерозкритих питань, що стосуються напрямів удосконалення формування власних надходжень місцевих бюджетів через податкові інструменти взаємодії влади та бізнесу. Саме ці питання стали відправною точкою для даної роботи та визначили формулювання теми кваліфікаційної роботи бакалавра ти, її мету та завдання.

Мета і завдання дослідження. **Мета кваліфікаційної роботи –** розробка теоретичних положень і науково-практичних рекомендацій щодо формування дієвої податкової політики регіонального розвитку в Україні.

Для досягнення мети в роботі були поставлені такі *завдання*:

згрупувати інструменти податкової політики у забезпеченні регіонального розвитку за умов децентралізації фінансової системи;

удосконалити методичний підхід до оцінки стану регіонального розвитку;

проаналізувати економічні аспекти і проблеми реалізації податкової політики регіонального розвитку;

запропонувати систему забезпечення дієвості впливу інструментарію податкової політики на регіональний розвиток;

обґрунтувати напрями удосконалення формування власних надходжень місцевих бюджетів за умов фінансової децентралізації в Україні.

Об’єкт кваліфікаційної роботи – процес формування і реалізації податкової політики регіонального розвитку.

Предмет кваліфікаційної роботи – теоретико-методичні основи та науково-практичні підходи до формування податкової політики для забезпечення регіонального розвитку України.

Використані методи наукового дослідження. Теоретико-методичну основу проведеного дослідження складають сукупність розробок вітчизняних і зарубіжних учених у сфері суспільних фінансів і оподаткування, регіонального соціально-економічного розвитку.

Для розв’язання завдань кваліфікаційної роботи бакалавра використано загальнонаукові та прикладні методи досліджень: аналіз і синтез (для вияв-

лення чинників і передумов забезпечення регіонального розвитку), системний підхід, абстрактно-логічний метод (для систематизації зарубіжного досвіду використання інструментів податкової політики), історичний метод (для історико-економічного обґрунтування особливостей використання податково-бюджетних інструментів регіонального розвитку в Україні); економіко-статистичний аналіз, групування, зведення (для виявлення основних тенденцій фінансового забезпечення регіонального розвитку в Україні); методи порівняльного аналізу, індукції і дедукції (для виявлення особливостей, притаманних місцевому розвитку та податково-бюджетним системам в зарубіжних країнах).

Інформаційну базу дослідження складають законодавчі і нормативно-правові акти України і зарубіжних країн, статистичні дані Державної податкової служби України, Державної служби статистики України та статистичних установ зарубіжних країн, аналітичні матеріали міжнародних організацій.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що теоретичні положення кваліфікаційної роботи бакалавра доведено до рівня конкретних методик і рекомендацій з удосконалення інструментів податкової політики для забезпечення регіонального розвитку в умовах фінансової децентралізації.

Кваліфікаційна робота бакалавра складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків.

РОЗДІЛ 1
ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИКОРИСТАННЯ ІНСТРУМЕНТІВ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ

1.1. Інструменти податкової політики в забезпеченні регіонального розвитку

Податково-бюджетна політика як складова фінансової політики складається з управління доходами, видатками, трансфертами та запозиченнями, а податкова складова оперує базами оподаткування, ставками та податкові пільгами (рис. 1.1).

У світовій практиці існують три основні типи децентралізації фінансової системи, які характеризують різні підходи до податкової політики держави в контексті відносин між центральним урядом та місцевими органами влади та характеризуються двома основними показниками:

податковою важливістю – рівнем видаткових зобов'язань місцевих органів влади по відношенню до рівня всіх державних видаткових зобов'язань;

податковою автономністю місцевих органів влади – призначенням податкових повноважень, в тому числі додаткових інструментів, таких як міжбюджетні трансферти, субцентральні запозичення і покладання відповідальності за суспільне надання товарів і послуг.

В залежності від ступеня виразності виділяють три основні моделі побудови систем податково-бюджетних відносин: деконцентрація; делегування; деволюція.

Деконцентрація – тип слабкої децентралізації фінансової системи, який передбачає перерозподіл повноважень між центральними органами влади або передачу адміністративних функцій місцевим органам влади.

Делегування – тип розвиненої децентралізації фінансової системи, який передбачає доручення місцевим органам влади виконувати окремі повнова-

ження центральної влади.

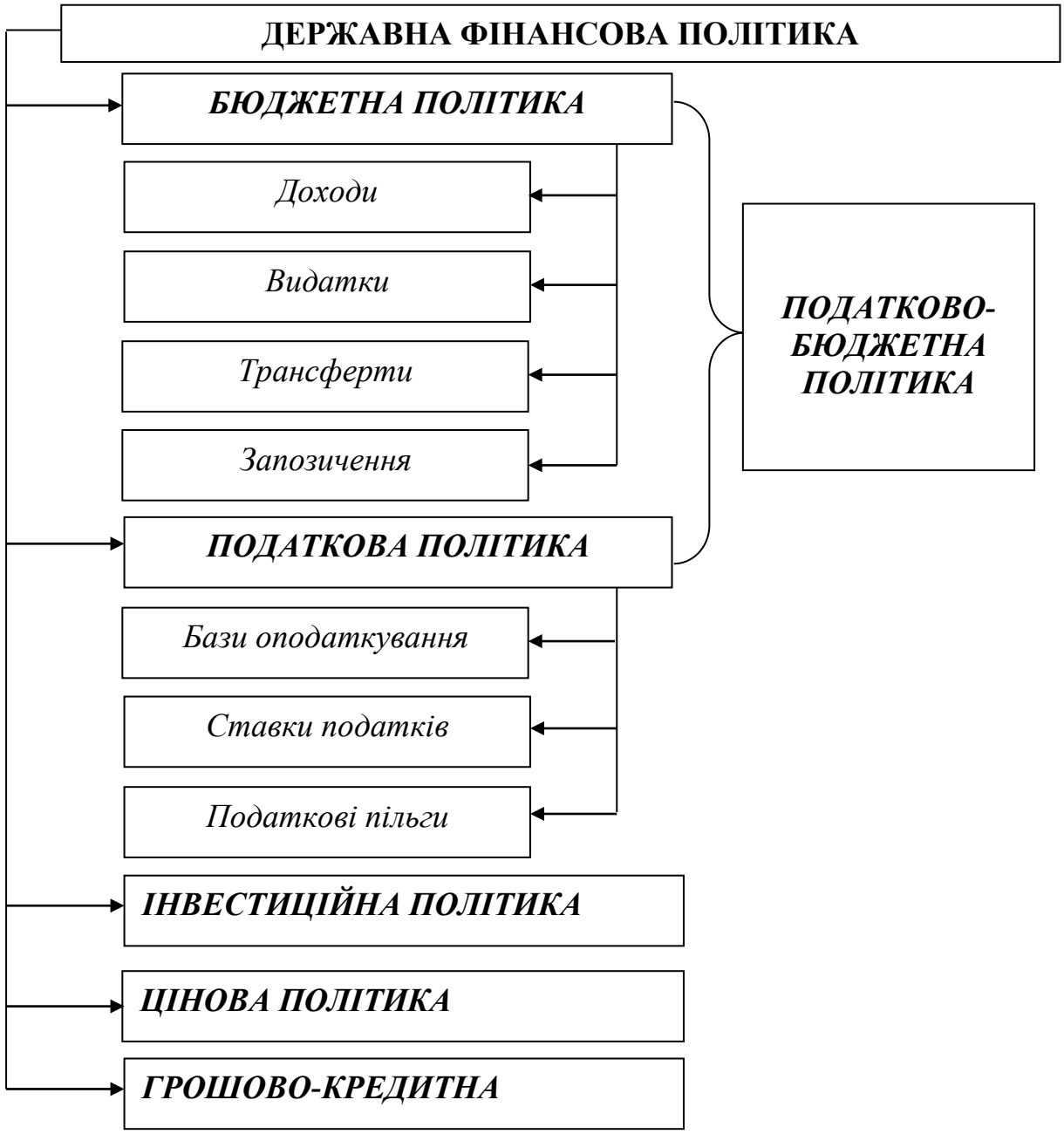


Рис. 1.1. Податково-бюджетна політика як складова фінансової політики

Джерело: узагальнено автором

Деволюція – тип широко розвиненої децентралізації фінансової системи. Деволюція представляє собою найбільш розвинену форму децентралізації, коли певні функції і повноваження щодо справ регіонального значення законодавчо закріплюються за місцевими органами влади, які отримують право приймати власні рішення і виконувати їх під власну відповідальність, незалежно від центральних органів влади.

В умовах вітчизняних реалій необхідність дослідження інструментарію податкової політики у забезпеченні регіонального розвитку за умов різних типів децентралізації фінансової системи обумовлена низкою причин:

по-перше, з формуванням системи стратегічного управління територіальними громадами і розробкою відповідних стратегічних документів в територіальних громадах виникає необхідність уточнення і актуалізації теоретичних основ податкової політики з позицій децентралізації міжбюджетних відносин між державними органами влади та місцевим самоврядуванням, що сприятиме реалізації стратегічних цілей регіонального розвитку;

по-друге, нерівномірність розвитку територіальних громад викликає необхідність адаптації податкової політики держави до особливостей місцевої економіки з тим, щоб підвищити ефективність такої політики з урахуванням рівня їх діяльності за соціально-економічними показниками;

по-третє, існуюча наразі система розподілу податково-бюджетних повноважень характеризується їх значною централізацією на державному рівні.

Дослідження інструментарію податкової політики в контексті забезпечення регіонального розвитку за умов централізації та децентралізації фінансової системи показав, що за умов деконцентрації інструментарій податкової політики регіонального розвитку є вкрай обмеженим (табл. 1.1).

Він складається з загальнодержавних податків, трансфертів та відсутністю регламентації місцевих видатків і бюджетного процесу. Як наслідок, можливі напрями регіонального розвитку, які можуть бути профінансовані за рахунок власних надходжень також є обмеженими.

Делегація передбачає застосування максимально можливого інструментарію податкової політики регіонального розвитку і, як наслідок максимально можливі напрями регіонального розвитку.

Таблиця 1.1

Групування інструментів податкової політики за різних типів централізації та децентралізації фінансової системи

Типи децентралізації фінансової системи	Інструменти податкової політики	Характеристики регіонального розвитку
1	2	3
Деконцентрація: • найвищий ступінь податкової централізації; • субцентральні органи влади майже не мають незалежних доходів; • процес прийняття рішень є централізованим; • місцевим органам влади притаманна консультативна та координуюча функції	• загальнодержавні податки; • трансферти; • обмеження в регламентації місцевих видатків і бюджетного процесу	• розвиток інфраструктури (обмежено); • ефективність ринку праці (обмежено); • рівень доступності суспільних благ та рівень однорідності їх надання, • ступінь вирівнювання економічних показників
Деволюція: • центральні органи влади забезпечують податково-бюджетні основи; • місцеві органи влади збирають лише місцеві податки в обмеженій кількості; • місцеві органи влади отримують міжбюджетні трансферти від центрального уряду; • місцеві органи влади мають деякі повноваження по перерозподілу ресурсів в різних секторах	• пільги з загальнодержавних податків; • розподілені податки; • трансферти; • місцеві податки; • регламентація місцевих видатків і бюджетного процесу	• економічна ефективність (обмежено), • розвиток інфраструктури; • ефективність ринку праці; • рівень доступності суспільних благ та рівень однорідності їх надання, • ступінь вирівнювання економічних показників

Закінчення табл. 1.1.

1	2	3
Делегація: • місцеві органи влади мають усю повноту влади по збиранню доходів, які вони поділяють з центральним урядом; • центральні органи влади забезпечують орієнтацію за допомогою нормативно-правового забезпечення; • місцеві органи влади можуть розробляти свій власний бюджет і розподіляти ресурси між різними секторами	• пільги з загальнодержавних податків; • місцеві податки; • трансферти; • місцеві запозичення; • самостійність у визначенні місцевих видатків і в бюджетному процесі	• економічна ефективність; інвестиційний розвиток та зовнішньоекономічна співпраця; • фінансова самодостатність; • розвиток інфраструктури; • ефективність ринку праці; • рівень однорідності надання суспільних благ; • індекс людського розвитку

Джерело: узагальнено автором

Результати проведеного дослідження показали, що за умов більш децентралізованого типу податкової системи (делегації) надається можливість застосовувати ширший діапазон інструментів податкової політики та, як наслідок, позитивно впливати на більшу кількість результативних показників регіонального соціально-економічного розвитку: обсяг надання суспільних благ, рівень прибутковості підприємств, фінансову самодостатність, розвиток інфраструктури тощо.

1.2. Систематизація зарубіжного досвіду використання інструментів податкової політики

В країнах світу використовуються різні інструменти податкової політики. Відповідно цілям, які стоять перед державними органами влади та управління, вони сприяють місцевому розвитку та забезпеченню високоякісного життєвого рівня населення. Держави-члени Європейського Союзу (ЄС), ке-

руються відповідними основоположними нормативно-правовими документами – Європейською хартією про місцеве самоврядування та Всесвітньою декларацією регіонального самоврядування Таким міжнародним законодавством визначено основні засади розвитку органів регіонального самоврядування в умовах використання інструментів податкової політики та доцільність бюджетної децентралізації через делегування їм певних повноважень щодо ефективного використання відповідних інструментів на місцевому рівні.

Обґрунтуванню інструментів податкової політики в умовах стимулювання регіонального розвитку присвячені дослідження багатьох зарубіжних та вітчизняних вчених. Враховуючи, що у розвинених країнах світу місцеве самоврядування має багатий досвід застосування податкових та бюджетних інструментів в умовах передачі йому розширених повноважень з управління територією, особливе значення мають наукові результати, отримані в роботах наступних зарубіжних дослідників.

Вітчизняними науковцями проведено низку досліджень щодо застосування досвіду розвинених країн світу до вирішення проблем використання інструментів регіонального розвитку в умовах децентралізації фінансової системи України. Т.Г. Барабаш, Є.Ю. Кузькін та О.В. Шишко [6] розкривають особливості та організаційно-правові передумови створення фінансової бази територіальних громад з позицій досліджуваного зарубіжного досвіду формування та розвитку регіонального самоврядування в таких країнах, як Швейцарія та Німеччина. Колектив вчених на чолі з О.М. Бориславською [28] досліджують передумови якісного використання податкових та бюджетних інструментів політики регіонального розвитку в країнах Західної Європи (Франції, Німеччині, Польщі та Італії), визначаючи доцільність їх запровадження в Україні. Колектив авторів під керівництвом В.П. Вишневського доводить доцільність формування нових стабільних податково-бюджетних інститутів, які мають відповідати місцевим умовам, через збільшення прозорості бюджетних процедур та встановлення чітких принципів фінансового за-

безпечення органів регіонального самоврядування. У монографії [16] автори на прикладі Болгарії, Ізраїлю, Канади, Польщі, Франції, Японії та деяких інших країн світу досліджують особливості функціонування місцевої влади та регіонального самоврядування, а також обґрунтовують основні напрямки впровадження ефективних форм управління місцевим розвитком в Україні. Зарубіжний досвід розвинення нормативно-правової бази регулювання регіонального розвитку за допомогою податкових та бюджетних інструментів державної політики в Німеччині, Франції та Швеції узагальнено в роботі Є.Ю. Кузькіна, Я.В. Котляревського та О.В. Шишка. М.В. Примуш та Ю.О. Коваль обґрунтовують сучасні підходи до реформування регіонального самоврядування в Україні з позицій специфіки його вдосконалення за досвідом розвинених країн світу з децентралізованою формою міжбюджетних відносин.

Враховуючи практичну та теоретичну цінність досліджень в сфері міжнародного досвіду застосування фінансових інструментів державної політики щодо регіонального розвитку, дана тема не втрачає своєї актуальності через постійне реформування податково-бюджетних інститутів як в розвинених країнах світу, враховуючи країни Західної Європи, так і в Україні, якою обрано інтеграцію з державами-членами ЄС за стратегічний курс розвитку національної економіки. Тому систематизація досвіду таких країн в сфері використання інструментів податкової політики регіонального розвитку є актуальним напрямком дослідження в умовах запровадження децентралізації в Україні.

Для «багатьох держав світу тенденція передачі значної частки витратних і частини дохідних повноважень на регіональний рівень управління сформувалася наприкінці XX століття» [34]. Це є наслідком прагнення держав підвищити рівень представництва громадян в прийнятті рішень, а також спробами врахувати переваги одержувачів суспільних товарів та послуг щодо їх якості, кількості та структури.

В країнах, які належать до ганноверської групи, повноваження органів самоврядування щодо використання інструментів податкової політики регіонального розвитку є обмеженими. Вони залежать переважно від міжбюджетних трансфертів для згладжування горизонтальних податкових та бюджетних диспропорцій.

У скандинавських країнах місцеве самоврядування не належить формально до «системи державного управління. Воно має достатньо широкі повноваження з вирішення питань, що відносяться до його компетенції, а також може претендувати на цільові державні субсидії.

Розмежування податкових повноважень між органами влади ґрунтується на таких загальних принципах» [9]:

- податкові повноваження кожного рівня влади повинні;
- податкові повноваження державної влади;
- податкові повноваження регіонального самоврядування не повинні обмежувати переміщення капіталів, робочої сили, товарів і послуг, а також дозволяти переміщати податкове навантаження на інші території (муніципалітети) і здійснювати недобросовісну податкову конкуренцію;
- кожному рівню влади має бути надано право делегувати у встановлених законодавством країни випадках і порядку свої податкові повноваження іншому рівню влади без права їх диференціації між владою окремих територіальних одиниць.

При «поділі конкретних видів податків і податкових повноважень між рівнями влади враховуються відповідні критерії, що утвердилися в країнах світу, які ефективно використовують інструменти податкової політики регіонального розвитку» [6]. Серед них можна виділити такі:

- стабільність: податкові надходження залежать від економічної кон'юнктури в державі, тому інструменти податкової політики регіонального розвитку мають їй відповідати;

- економічна ефективність: за місцевим самоврядуванням закріплюються податки, база яких найбільшою мірою залежить від податкової політики регіонального розвитку;

- мобільність податкової бази: вища мобільність податкової бази сприяє стягуванню відповідного податку на більш високому рівні бюджетної системи, і навпаки;

- рівномірність розміщення податкової бази.

У Великобританії регіональний розвиток фінансується за рахунок цілого ряду джерел доходів муніципальних утворень. Вони включають в себе:

- доходи від податку на житлову нерухомість (відомий як "муніципальний податок"), що формує в середньому 25% доходів регіонального бюджету;

- збори за послуги, що також складають близько чверті місцевих доходів;

- центральні державні субсидії і доходи від єдиної ставки на комерційну нерухомість, встановленої по всій країні, що в цілому складає приблизно 50% доходів регіонального бюджету [56, с. 13].

США здійснює Центральна влада адміністрування тих видів податків, які закріплені за нею, а місцеве самоврядування може вводити свої види податків і доповнення до податків штатів.

Відомо, що різними органами державної влади та управління надаються «послуги, споживання яких залежить виключно від самих користувачів цих послуг, їх переваг, роду діяльності, соціального статусу або достатку. До таких послуг належать, наприклад, отримання освіти в державних навчальних закладах, медичні послуги, транспортні послуги, послуги тепло- і водопостачання» [14], що надаються державними та муніципальними підприємствами, оренда державної або муніципальної власності, послуги рекреаційних зон тощо. Доходи від надання цих послуг в місцевих бюджетах різних країн світу класифікуються як неподаткові, і оцінюються вони, як правило, з точки

зору того, чи були ці доходи отримані у зв'язку з виконанням повноважень, делегованих громадою того чи іншого рівня влади.

Структура «неподаткових доходів переважно пов'язана з особливостями розподілу доходів населення і майна та залежить від структури фінансового потенціалу конкретних територій. У більшості випадків неподаткові доходи місцевих бюджетів за обсягом надходжень не є достатньо вагомими, однак цей вид доходів характеризується стабільністю і має стійку тенденцію до підвищення» [21].

В «деяких країнах дохідні можливості оцінюються тільки показником податкових надходжень. Так, наприклад, в Німеччині обсяг неподаткових надходжень в муніципалітети, перш за все платежів та зборів, становить приблизно 30% від загального обсягу доходів місцевих бюджетів. В даному випадку обсяг неподаткових доходів не приймається місцевим самоврядуванням до уваги у зв’язку з тим, що збільшення цих доходів розглядається як результат конкретних зусиль місцевої влади щодо стягування плати за надання суспільні блага. Крім того, ці доходи не беруть участі в загальному фінансуванні бюджету» [9]. Вважається, що регіони, в яких не стягуються такі платежі за надані блага, будуть здаватися порівняно низько забезпеченими і претендувати на отримання міжбюджетної підтримки, що не сприятиме мобілізації доходів місцевих бюджетів.

В країнах світу бюджетні витрати регіонального самоврядування є схожими. Так, що стосується оборони та соціального забезпечення, то вони виконуються виключно центральним урядом, а функції, що вимагають високого ступеня політичної підзвітності (наприклад, освіта), делеговано місцевому самоврядуванню. Таким чином, в країнах застосовується ідеологія розширеного фінансового балансу та розширеного бюджету місцевих органів влади.

Фінансове забезпечення особливих напрямків регіонального розвитку в деяких державах знаходить реалізацію у запровадженні відповідних дискреційних витрат місцевих органів влади, що представлено у табл. 1.2.

З метою стимулювання регіонального розвитку в будь-якій країні використовуються такі інструменти бюджетної політики, як міжбюджетні трансферти. В залежності від сфери дії розрізняють цільові й умовні трансферти – для вирішення конкретних завдань економічної політики національного уряду, а також безумовні трансферти – для вирівнювання вертикального або горизонтального дисбалансу бюджетної системи.

Таблиця 1.2.

Дискреційні витрати місцевих органів влади за деякими країнами світу

Країна	Витрати
Франція	- медичні послуги щодо материнства та дитинства;
Нова Зеландія	- місця відпочинку та розваг
США	- охорона правопорядку; - санітарія
Велика Британія	- соціальні послуги для осіб похилого віку та інвалідів; - планування і контроль фізичного розвитку; - стандарти торгівлі та дотримання законодавства про захист прав споживачів
Німеччина	- соціальне забезпечення та соціальна допомога молоді та людям похилого віку; - спортивні центри, басейни тощо; - розвиток бізнесу та туристичних об’єктів; - банки та кредитні спілки

Джерело: узагальнено автором

В кожному місцевому бюджеті різних країн світу передбачені особливі надходження доходів, що направляються на фінансування відповідних цілей. Так, наприклад, в Угорщині вимоги загальнодержавного законодавства передбачають, що доходи від приватизації муніципального житла повинні використовуватися виключно в межах житлового сектора. Органи самоврядування наділені необмеженими повноваженнями зі створення резервних цільових і нецільових фондів на випадок непередбачуваних обставин, а також для фінансування особливих заходів.

Узагальнення зарубіжного досвіду формування податкової політики регіонального розвитку, дозволило прийти до висновку про можливість його

використання з адаптацією до вітчизняних реалій. Такі витрати повинні бути також орієнтовані на кінцевий результат щодо забезпечення регіонального розвитку, який, в свою чергу, повинен бути досягнутий найбільш ефективним способом. В цілому урахування зарубіжного досвіду державного управління територіями в умовах децентралізації фінансової системи з використанням відповідних інструментів податкової політики дозволить створити сприятливі умови регіонального розвитку в Україні.

Отже, виділено чинники забезпечення регіонального розвитку та об'єднати їх у чотири групи: ресурсний, соціальний, управлінський чинники та чинник місцезнаходження.

Проаналізовано основні принципи побудови децентралізованої системи управління. Встановлено, що наявність місцевих фінансових ресурсів сприятиме місцевому розвитку та ефективному перерозподілу доходів.

В роботі визначено основні передумови забезпечення регіонального розвитку та виділено законодавчі, історичні, геополітичні та економічні. Дослідження цих передумов дозволило зробити висновок про те, що зміни у законодавстві вносять корективи до регіонального розвитку. Неоднорідність та відмінності регіонів у забезпеченості ресурсами, суспільному поділі праці, структурі господарства, методах регіонального управління, рівні розвитку різних галузей економіки виробити єдину стратегію регіонального розвитку для всієї території країни майже неможливо. Тому обраний Україною шлях до децентралізації повноважень та ресурсів є найбільш прийнятним.

Систематизація зарубіжного досвіду дозволила встановити, що найбільш розповсюдженими інструментами податкової політики регіонального розвитку виступають податкові надходження та міжбюджетні трансферти. Поряд з цим показано, що існують і альтернативні інструменти податкової політики стимулювання регіонального розвитку.

РОЗДІЛ 2.
АНАЛІЗ СТАНУ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ

2.1. Аналіз стану податкової політики забезпечення розвитку в Україні

Для успішної інтеграції з країнами Європейського Союзу, де діяльність регіонального самоврядування визначається положеннями Європейської хартії, необхідним є забезпечення сталого регіонального розвитку, чому сприяє подальша децентралізація фінансової системи України.

На початку 90-х років XX століття трансформація державного устрою України стала передумовою становлення української моделі регіонального самоврядування на засадах використання нових інструментів податкової політики регіонального розвитку в контексті децентралізації фінансової системи України. За орієнтир щодо використання податкових та бюджетних інструментів політики регіонального розвитку було прийнято досвід розвинених країн світу, а саме нормативно-правові документи фінансового забезпечення регіонального розвитку. Серед них особливе значення мають прийняті в Європі такі нормативно-правові акти:

Європейська хартія про місцеве самоврядування в 1985 році,

Європейська хартія міст 2008 році,

Всесвітня декларації регіонального самоврядування у 2004 році.

В Україні Європейську хартію регіонального самоврядування було ратифіковано в середині 1997 року відповідним Законом України, що означало встановлення у національному законодавстві відповідних прав та обов'язків органів регіонального самоврядування. В розрізі податкової політики регіонального розвитку діяльність таких органів відповідає положенням щодо децентралізації фінансової системи.

У середині 2010 року було прийнято оновлений варіант Бюджетного кодексу України [12], а наприкінці 2010 року – Податковий кодекс України, що стало значним здобутком в історичному розрізі: за місцевим самоврядуванням було закріплено розширений перелік місцевих доходів при збереженні загальної структури їх бюджетів.

Як відмічає І.О Луніна, органи регіонального самоврядування у своєму «розпорядженні фактично не стали володіти необхідними податковими та бюджетними інструментами для того, щоб формувати доходи місцевих бюджетів відповідно потребам громадян для надання їм місцевих суспільних благах та послуг, а також з метою стимулювання регіонального розвитку в Україні» [54].

Розмитість і «неконкретність багатьох правових норм, відсутність чітких принципів розмежування повноважень між центральною владою та місцевим самоврядуванням, різноманіття нормативно-правових документів» [54], відповідальність за реалізацію яких покладається на органи регіонального самоврядування без передачі їм відповідних повноважень, стали перешкодою у вирішенні найгостріших економічних та соціальних проблем в сфері регіонального розвитку регіонів України на той час.

З 2018 року було запроваджено нову систему децентралізації фінансової системи України, яку засновано на абсолютно новому для вітчизняної податкової політики регіонального розвитку механізмі горизонтального вирівнювання податкової платоспроможності регіонів. Основними інструментами такого механізму стали основні та зворотні (реверсні) субвенції (рис. 2.1).

Перші з них передбачають передачу коштів за цільовим призначенням з Державного бюджету до регіонального бюджету для забезпечення горизонтального вирівнювання податкової платоспроможності відповідного регіону України.

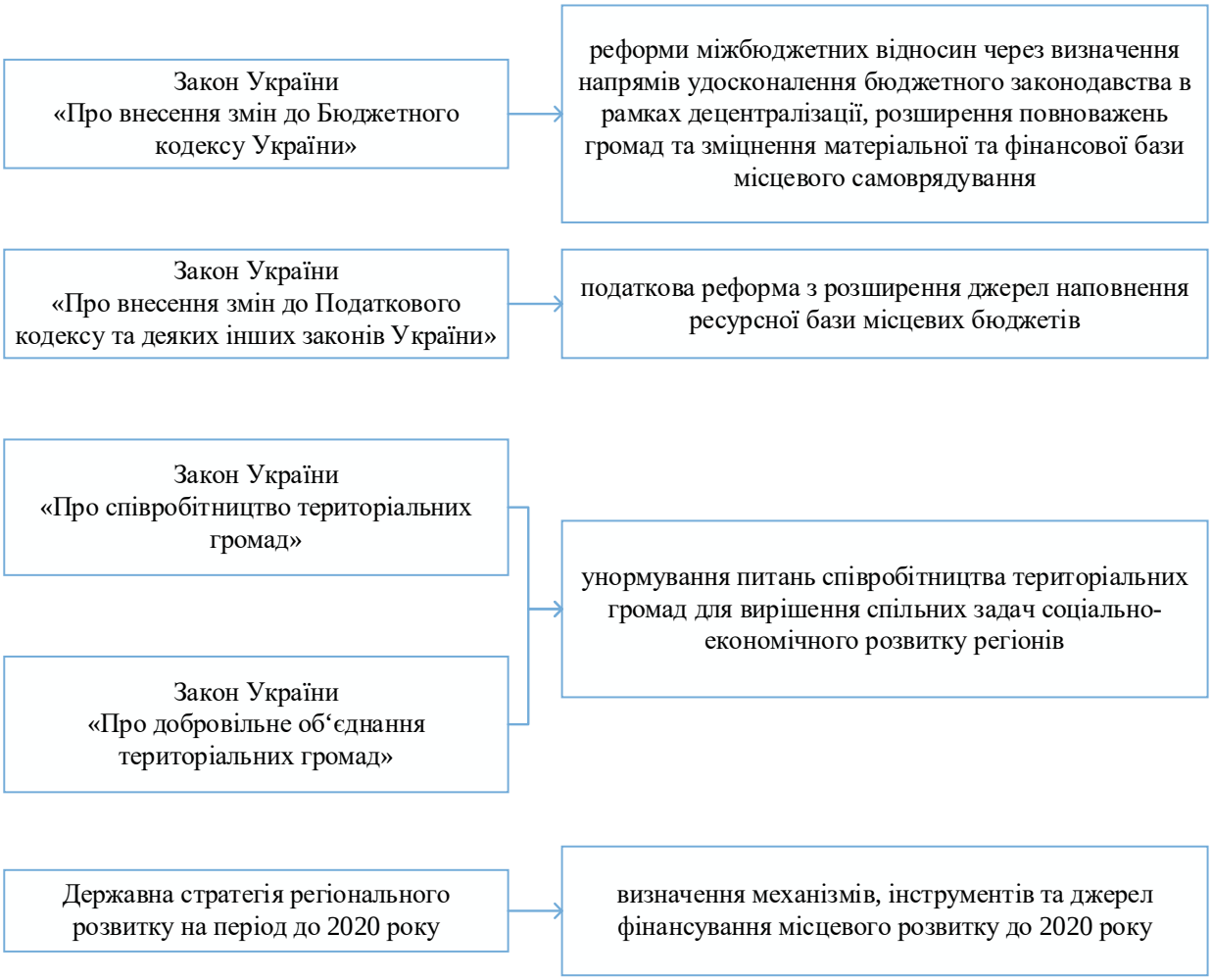


Рис. 2.1. Забезпечення децентралізації фінансової системи України

Джерело: узагальнено автором

А другі – з «місцевих бюджетів до Державного бюджету для забезпечення горизонтального вирівнювання податкової платоспроможності регіонів держави. Іншими словами, систему загальної збалансованості всіх місцевих бюджетів було замінено системою горизонтального вирівнювання» [53] податкової платоспроможності регіонів в залежності від рівня доходу на душу населення. До Державного бюджету було внесені нові субвенції, які мають передаватися до місцевих бюджетів.

Таким чином, «протягом різних часів існування як самостійної держави, так й у складі різних держав (а саме, Австро-Угорщини, Речі Посполитої, Російської імперії та СРСР), Україна прагнула до формування власної моде-

лі» регіонального самоврядування через децентралізацію фінансової системи державного рівня.

Аналіз структури дохідної частини місцевих бюджетів показав, що податки і збори є другим за обсягом після міжбюджетних трансфертів джерелом фінансування місцевих потреб в Україні; їхня частка у загальному обсязі місцевих доходів за останні два роки значно скоротилася і у 2021 р. склала 33,4% (табл. 2.1).

Таблиця 2.1.

Доходи місцевих бюджетів за їх видами, % до загальних

Показник	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Податкові надходження	41,7	43,1	44,0	42,4	40,3	38,1	41,3	37,7	33,4
Неподаткові надходження	6,0	5,6	5,8	5,5	6,0	5,6	5,5	5,3	6,8
Доходи від операцій з капіталом	4,3	3,3	1,9	1,6	1,0	0,8	0,6	0,5	0,6
Цільові фонди	2,5	1,7	1,1	1,0	0,5	0,3	0,2	0,2	0,1
Офіційні трансферти	45,5	46,3	47,2	49,5	52,3	55,2	52,4	56,4	59,1
Всього надходжень	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Джерело: Складено за матеріалами [17]

Виходячи з даних про виконання місцевих бюджетів України у 2021 р. у структурі податкових надходжень відбулося скорочення надходжень з податків на доходи та прибуток, податків на власність (з власників транспортних засобів), плати за спеціальне використання природних ресурсів (через виключення з ресурсних платежів плати за землю, яка увійшла до регіонального податку на майно). В той же час значно збільшилися надходження від оподаткування товарів та послуг, а доходи від місцевих податків зросли більше, ніж втричі (табл. 2.2).

Збільшення надходжень відбулося за рахунок змін, що були внесені до Податкового кодексу України у 2020 р. та почали діяти з 1.01.2021 р. – було доповнено перелік платників акцизного податку та підакцизних товарів, збільшено ставки акцизу на деякі тютюнові вироби, на нафтопродукти, скраплений газ, на автомобілі; збільшено ставку земельного податку, скорочено

перелік юридичних осіб, що мають пільги зі звільнення від сплати земельного податку.

Таблиця 2.2.

Податкові надходження місцевих бюджетів України, 2017-2021 рр.

Показник	2017	2018	2019	2020	2021
у фактичних цінах, млн грн					
Податки на доходи, податки на прибуток, податки на збільшення ринкової вартості	54422,6	61509,3	65261,5	62816,7	59198,0
Податки на власність	673,7	685,2	576,7	399,0	1,8
Збори та плата за спеціальне використання природних ресурсів	12919,0	15244,1	15002,9	14560,6	2154,4
Внутрішні податки на товари та послуги	908,0	1243,1	1358,7	158,7	7684,6
Окремі податки і збори, що зараховуються до місцевих бюджетів	45,7	1,9	-2,1	0,5	0,2
Місцеві податки і збори	2504,1	5455,0	17316,2	18055,2	27041,2
Інші податки та збори	1613,8	1713,4	1677,2	1343,1	2138,2
Всього надходжень	73086,9	85852,0	91191,1	87333,7	98218,4
у відсотках					
Податки на доходи, податки на прибуток, податки на збільшення ринкової вартості	74,5	71,6	71,6	71,9	60,3
Податки на власність	0,9	0,8	0,6	0,5	0,0
Збори та плата за спеціальне використання природних ресурсів	17,7	17,8	16,5	16,7	2,2
Внутрішні податки на товари та послуги	1,2	1,4	1,5	0,2	7,8
Окремі податки і збори, що зараховуються до місцевих бюджетів	0,1	0	0	0	0
Місцеві податки і збори	3,4	6,4	8,0	9,2	27,5
Інші податки та збори	2,2	2,0	1,8	1,5	2,2
Всього надходжень	100	100	100	100	100

Джерело: Складено за матеріалами [17]

Різке зростання обсягу місцевих податків відбулося завдяки об'єднанню плати за землю (яка раніше не відносилася до місцевих податків), податку на

нерухоме майно та транспортного податку (введено в дію у 2021 р.) в податок на майно та збільшенню надходжень від оподаткування нерухомості через підвищення ставки податку, розширення бази оподаткування та збільшення кількості платників податку.

Хоч перелік неподаткових платежів до місцевих бюджетів України достатньо великий, фактично вони мають найменше значення серед доходів органів регіонального самоврядування і в останній рік мали зовсім незначне збільшення; частка неподаткових платежів, до яких відносяться доходи від власності, оренди тощо в Україні дорівнює близько 6-7%. Для порівняння, обсяг неподаткових надходжень країн Євросоюзу складає від 0,2% до 15% від усіх місцевих доходів. Питома вага доходів від операцій з капіталом і цільових фондів зовсім мала і складала у 2021 р. 0,6% та 0,1% від загальної суми місцевих бюджетних надходжень відповідно.

Аналіз структури доходів місцевих бюджетів України показав, що зростання обсягу трансфертів, яке відбулося в останні роки (крім 2019 р.), порушує усі положення, пов'язані з реалізацією податкової децентралізації в Україні, та може негативним чином впливати на мотивацію органів місцевої влади до мобілізації власних джерел.

У результаті аналізу встановлено, що частка доходів місцевих бюджетів у Зведеному бюджеті країни в останні роки складає в середньому близько 23%, проте у 2021 р. вона зменшилася до 18,5%, що говорить про централізацію надходжень, адже частка доходів Державного бюджету, починаючи з 2019 р. має тенденцію до зростання, що не відповідає взятому країною курсу на євроінтеграцію та децентралізацію. Аргументом для цих державних заходів є економічний спад та зростання обсягів видатків, пов'язаних з соціальним захистом населення. Тому частину функцій місцевих органів влади бере на себе держава, намагаючись скоротити дефіцит коштів.

Збільшення доходів місцевих бюджетів відбувалося за рахунок збільшення обсягу міжбюджетних трансфертів, податкових та неподаткових над-

ходжень; при цьому обсяги доходів від операцій з капіталом та цільових фондів зменшилися за цей час в декілька разів.

У 2020 р. зростання доходів місцевих бюджетів відбулося лише за рахунок виділених міжбюджетних трансфертів, за рештою статей доходів було відмічено зменшення надходжень. І хоча у 2018 р. змінами до Податкового кодексу України було зроблено крок у бік податкової децентралізації шляхом впровадження регіонального податку на майно, обсяг міжбюджетних трансфертів не зменшився, а ще більше зріс і у 2021 р. наблизився майже до 60%.

Аналогічна динаміка спостерігається щодо неподаткових надходжень та офіційних трансфертів місцевим бюджетам: у 2020 р. вони скоротилися на 22,72% (з 6 207,88 млн. грн у 2018 р. до 4 797,54 млн. грн у 2020 р.) та 16,4% (з 61 146,62 млн. грн у 2018 р. до 51 116,57 млн. грн у 2020 р.) відповідно. Скорочення місцевих доходів України протягом останніх років вплинуло на обсяг місцевих видатків: вони зменшилися на 19,2% з 109350,57 млн. грн у 2018 р. до 88 309,26 млн. грн у 2020 р.

В середньому скорочення місцевих доходів у 2020 р. у зрівнянні з 2018 р. склало 1 634,44 млн. грн: найменше скорочення спостерігалося у Закарпатській області (на 161,2 млн. грн у 2020 р. по зрівнянню з 2018 р.), а найбільше – у АР Крим (на 4 246,59 млн. грн). Середнє зменшення податкових надходжень склало 906,69 млн. грн у 2018-2020 рр. Найменше скорочення обсягу таких надходжень до регіонального бюджету отримано у Кіровоградській області (на 31,51 млн. грн), а найбільше – в АР Крим (на 1 911,1 млн. грн).

Тобто реальної податкової децентралізації досягнути не вдалося – залежність від державного бюджету з кожним роком тільки зростає, поступово звужуючи бюджетні повноваження та фінансові можливості місцевих органів влади. Все це говорить про неефективний, неоптимальний розподіл ресурсів між рівнями влади, відсутність балансу загальнодержавних і територіальних інтересів в частині використання податково-бюджетних інструментів для надання суспільних благ населенню.

Тому, спираючись на досвід країн Європи, в Україні, економіка якої наразі знаходиться в кризовому стані, рішучі кроки в бік децентралізації робити слід обережно, проте неухильно дотримуючись принципу субсидіарності, прописаного в Європейській хартії регіонального самоуправління.

Для організації та функціонування механізму фінансування видатків місцевих бюджетів на здійснення заходів з виконання державних програм соціального захисту, які складають головну статтю місцевих витрат, розроблено та затверджено постановою КМУ Порядок фінансування видатків місцевих бюджетів на здійснення заходів з виконання державних програм соціального захисту населення за рахунок субвенцій з державного бюджету.

Визнаючи соціальний чинник одним із важливих для забезпечення регіонального розвитку, можна відмітити, що на місцевому рівні відбувається фінансування досить значущих потреб, адже вкладання грошей у здоров'я та освіту, духовний розвиток та культуру означає те, що територіальна громада матиме міцний соціальний капітал, здатний підвищити показники регіонального розвитку шляхом підготовки висококваліфікованих, грамотних спеціалістів, що прагнуть змін і готові до формування нових форм бізнесу, відносин, впровадження нових технологій у виробництво, зростаючого рівня автоматизації тощо.

Таблиця 2.3.

Доходи Зведеного бюджету України

Показник	2016	2017	2018	2019	2020	2021
у % до ВВП						
Податкові надходження	21,7	25,4	25,6	24,3	23,5	25,6
Неподаткові надходження	6,8	4,6	5,7	5,8	5,1	7,1
Доходи від операцій з капіталом	0,3	0,2	0,2	0,1	0,1	0,1
Цільові фонди	0,3	0,1	0,1	0,0	0,0	0,0
Офіційні трансферти	0,0	0	0	0,1	0,3	0,1
Від урядів зарубіжних країн та міжнародних організацій	29,1	30,3	31,6	30,4	29,1	32,9
Всього надходжень	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Джерело: Складено за матеріалами [1, 17]

Таблиця 2.4.

Доходи місцевих бюджетів України

Показник	2016	2017	2018	2019	2020	2021
У % до таких доходів Зведеного бюджету						
Податкові надходження	28,8	21,8	23,8	25,8	23,8	19,3
Неподаткові надходження	11,9	18,2	15,6	14,3	15,2	14,4
Доходи від операцій з капіталом	81,3	77,9	58,8	84,4	55,9	90,5
Цільові фонди	58,2	79,9	69,2	69,9	70,3	72,3
Офіційні трансферти (від загалу доходів Зведеного бюджету)	25,1	23,8	27,9	26,2	28,6	26,7
Всього надходжень	50,7	45,5	50,6	49,9	50,8	45,2
Всього надходжень (без урахування трансфертів)	25,6	21,7	22,6	23,8	22,2	18,5

Джерело: Складено за матеріалами [1, 17]

Таблиця 2.5.

Видатки місцевих бюджетів за функціональною класифікацією

Показник	2016	2017	2018	2019	2020	2021
у % до загальних видатків місцевих бюджетів						
Загальнодержавні функції	6,4	5,5	4,8	5,3	4,9	5,2
Громадський порядок, безпека та судова влада	0,2	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
Економічна діяльність	4,9	6,8	5,8	4,3	4,1	6,9
Охорона навколишнього природного середовища	0,4	0,5	0,5	0,5	0,4	0,5
ЖКХ	2,9	4,6	8,8	3,5	7,8	5,6
Охорона здоров'я	22,7	21,4	21,2	22,1	20,6	21,3
Духовний та фізичний розвиток	4,0	3,8	3,7	3,9	4,0	3,1
Освіта	32,2	32,6	32,0	33,9	31,7	30,1
Соціальний захист та соціальне забезпечення	22,2	23,1	22,5	25,7	25,5	26,0
Міжбюджетні трансферти	4,2	1,5	0,6	0,7	0,9	1,1

Джерело: Складено за матеріалами [1, 17]

Як показує загальний аналіз, наразі відбуваються зміни пріоритетів як у фінансуванні, так і в цілому – у соціально-економічному розвитку держави та регіонів. Залежність від зовнішнього фінансування зумовила зниження податків та рівня дефіциту бюджету, що в свою чергу вплинуло на визначення розмірів соціальних стандартів, обсягів дохідної та видаткової частин Державного бюджету, що не могло не відбитися на обсягах доходів та видатків місцевих бюджетів. Негативний вплив на закладені в бюджет показники має й нестабільна політична та економічна ситуація.

2.2. Проблеми інституційного забезпечення податкової політики регіонального розвитку

. Враховуючи те, що згідно Щорічному Посланню Президента України до Верховної Ради України "Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2021 році"[1, с. 12] за мету прийнято її інтеграцію з європейськими та євроатлантичними структурами, формування інституційного забезпечення децентралізації фінансової системи є важливим напрямом реформування регіонального самоврядування на шляху становлення країни як європейської держави.

Створення такого забезпечення покликане створити базу для дієвості, ефективності й відповідальності місцевих органів влади та управління за реалізацію регіональної політики. Децентралізація як підхід до забезпечення сталого розвитку регіонів займає важливе концептуальне та практичне значення в Україні. Проте, в умовах достатньо великої кількості напрацювань в сфері децентралізації, враховуючи їх теоретичну цінність, практичне застосування зарубіжних наробок є актуальним, у своїй більшості, для країн з розвиненою економікою та сформованою законодавчою базою для забезпечення децентралізації.

Вони спрямовані на вирішення проблем власних країн. Практичні результати, отримані вітчизняними науковцями, стрімко втрачають актуальність при постійному реформуванні бюджетного та податкового законодавства України, ухваленні нових нормативно-правових документів щодо взаємовідносин місцевих бюджетів з Державним бюджетом. Тому в сучасних умовах доцільно переосмислити проблеми, що мають місце в сфері інституційного забезпечення податкової політики регіонального розвитку в контексті децентралізації фінансової системи України.

Досвід багатьох розвинених країн світу та наробки сучасної економічної теорії свідчать про важливість децентралізації з позицій формування сильного громадського суспільства, особливо для країни з низьким рівнем доходів, до яких належить й Україна. Така форма розвитку економічних відносин щодо перерозподілу функцій управління та відповідальності на користь місцевих органів влади сприяє підвищенню рівня участі громади у прийнятті рішень щодо регіонального розвитку, ефективності управління та більш стрімкого реагування на місцеві потреби. Іншими словами, децентралізація владних повноважень є необхідною у зв’язку з тим, що дозволяє:

- по-перше, враховувати місцеву специфіку при вирішенні тих чи інших завдань через виконання державних функцій, надання суспільних благ та послуг,
- по-друге, підвищувати ефективність розподілу бюджетних витрат;
- по-третє, підвищити економічну ефективність суспільних благ (послуг) та державних функцій,.

Адміністративна децентралізація реалізується через передачу відповідальності та владних повноважень щодо планування та управління місцевим розвитком від державних органів влади до органів влади регіонального рівня в межах відповідної території.

Політична децентралізація розкривається через запровадження конституційних гарантій, щоб делегувати певні повноваження демократично обраним місцевим органам влади або, в слабких формах, зробити їх більш підзві-

тними територіальним громадам шляхом створення наглядових рад або введення нових форм участі громадян в проектах регіонального розвитку та прийнятті політичних рішень щодо такого розвитку [28, с. 16].

Нарешті, ринкова децентралізація передбачає спробу перенести основний контроль за розподілом та перерозподілом ресурсів для недержавних суб'єктів господарювання. Формою такої децентралізації є приватизація, що може застосовуватися не тільки до підприємств державної форми власності, але до більш ширшого їх кола.

Так, наприклад, адміністративна децентралізація може здійснюватися без відповідної політичної децентралізації, хоча ефективна політична децентралізація, як правило, спрямована на децентралізацію адміністративних ресурсів. До таких ресурсів відносяться фінансові повноваження, які дозволяють місцевим органам влади вирішувати відповідні завдання з позицій забезпечення розвитку їх територій. Фінансова децентралізація може відбуватися без політичної децентралізації, хоча деяка адміністративна децентралізація може бути необхідною через участь уряду в політичній діяльності держави.

Підзвітність регіонального самоврядування також спрямована на поліпшення децентралізації фінансової системи через створення місцевої політичної конкуренції та надання більш широких можливостей громадськості для контролю за місцевими органами влади та управління з метою підвищення продуктивності їх діяльності та зменшення рівня корупції. Але ці позитивні ефекти можуть бути супроводжуватися ризиками та проблемами інституційного забезпечення податкової політики регіонального розвитку, з якими стикаються органи влади та управління в процесі реформи децентралізації.

Крім цього, децентралізація фінансової системи передбачає ретельний баланс між доходами і витратами, переданими центральними органами влади та управління органам регіонального самоврядування. З одного боку, вона може підірвати фінансовий стан місцевих органів влади через проблеми інституційного забезпечення податкової політики регіонального розвитку в умовах розширення джерел надходжень до регіонального бюджету.

Виходячи з сутності даного принципу сучасне реформування інституційного забезпечення податкової політики України в контексті децентралізації її фінансової системи спрямоване на вирішення таких проблем [28, с. 98]:

- ефективний розподіл повноважень між центральними органами влади та управління й органами самоврядування різних рівнів;

- сприяння наближенню процесу прийняття рішень з регіонального розвитку до громадськості;

- посилення партнерських відносин щодо регіонального розвитку між різними рівнями влади та управління;

- участі органів самоврядування регіонального рівня у визначенні їх власних повноважень та обов’язків перед громадськістю щодо регіонального розвитку;

- законодавче закріплення права органів самоврядування на місцях ініціювати та вирішувати питання регіонального значення.

Належна побудова децентралізації фінансової системи може пом'якшити ризики інституційного забезпечення податкової політики регіонального розвитку завдяки таким положенням:

- відповідальність щодо витрат коштів між різними рівнями влади повинна бути чітко сформульована;

- трансферти центрального уряду повинні бути прозорими і передбачуваними, в ідеалі на основі простої та стандартної формули розподілу;

- місцеве самоврядування повинно бути обмеженим у питаннях запозичення коштів.

Насправді, значна частина сучасних вітчизняних досліджень з питань децентралізації фінансової системи (наприклад, роботи О.П. Бурматової та Т.В. Сумскої [11]) фокусується на міжбюджетних відносинах – правилах та практиках, що регулюють бюджетні трансферти і витрати між центральними та місцевими органами влади для забезпечення соціально-економічного розвитку регіонів країни. Це створює проблеми у забезпеченні фінансової самостійності органів регіонального самоврядування та стримує процеси стиму-

лювання регіонального розвитку. Важливим напрямом створення умов такого стимулювання є формування регіонального потенціалу через реалізацію загальнодержавних та місцевих заходів, спрямованих на скорочення дефіциту бюджету місцевих органів влади, величина якого залежить від обмежених людських і фінансових ресурсів. Тому він залежить від місцевих потреб відповідної територіальної громади.

В Україні проблема недостатності фінансового забезпечення органів регіонального самоврядування щодо виконання делегованих їм повноважень безпосередньо впливає на реалізацію заходів у соціальній сфері щодо життєзабезпечення громадян та в економічній сфері щодо фінансування довгострокових проектів, спрямованих на регіональний розвиток [1, с. 206]..

Недостатність фінансового забезпечення органів регіонального самоврядування тісно пов’язана з іншою проблемою, а саме низьким рівнем власної фінансової бази регіонального самоврядування в Україні. Це обумовлено скороченням обсягу збирання податків і платежів до місцевих бюджетів; високим рівнем дотаційності багатьох місцевих бюджетів України; утриманнямїх за рахунок коштів державного бюджету; зростанням цільових трансфертів у доходах місцевих бюджетів. Практика такої бюджетної політики свідчить, що збільшення дотаційності місцевих бюджетів негативно впливає на зацікавленість місцевих органів влади в пошуку додаткових податково-бюджетних інструментів стимулювання розвитку територій. В таких умовах можуть проявлятися негативні тенденціїзі зменшення кількості додаткових джерел отримання доходів місцевими бюджетами, зниження ефективності використання одержаних коштів і, як наслідок, мати місце низька результативність децентралізації фінансової системи України [1, с. 262].

За аналітичними даними Асоціації міст України реформування законодавства в контексті децентралізації спрямовано на:

- збільшення обсягу фінансових ресурсів регіонального бюджету через оновлення фінансових нормативів бюджетної забезпеченості;

- зростання кількості повністю збалансованих місцевих бюджетів до 10,2% у 2021 році, що впливає на підвищення якості наданих послуг на місцях;

- створення інфраструктури об’єднаних територіальних громад (так, в 2021 році створено 177 об’єднання територіальних громад, 798 територіальних громади ініціювали об’єднання, 245 територіальних громади подали заявки).

Такі тенденції свідчать про спрямованість уряду до вирішення проблем інституційного забезпечення податкової політики регіонального розвитку в контексті децентралізації фінансової системи України. Перехід повноважень та обов'язків від центральних органів влади до регіонального самоврядування сприяє стимулюванню інвестицій в розвиток територій, а також формуванню та збільшенню регіонального потенціалу.

Вирішення існуючих інституційних проблем податкової політики регіонального розвитку в контексті децентралізації фінансової системи України сприятиме створенню ефективної бази для послідовного наближення показників добробуту населення й економічного розвитку в найменш фінансово забезпечених (за цими показниками) областях країни до рівня областей із середніми значеннями показників регіонального розвитку.

Встановлено, що використання інструментів податкової політики не відповідало і навіть за сучасних умов продовжує не відповідати потребам забезпечення регіонального розвитку. Зокрема, це стосується фінансової автономії регіонального самоврядування. Трансформації бюджетно-податкового забезпечення регіонального розвитку за умов сьогодення йдуть шляхом децентралізації повноважень, однак остання не підкріплюється належним фінансовим забезпеченням у вигляді власних надходжень регіонального бюджету.

РОЗДІЛ 3.
НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

3.1. Удосконалення системи забезпечення дієвості податкової політики в Україні

В Україні засади регіонального самоврядування регламентовано Конституцією, при розробці положень законодавства з регіонального самоуправління враховуються положення Європейської хартії регіонального самоврядування, за останні роки прийнято ряд основних нормативно-правових актів.

На практиці виявилося проте багато недоліків, пов'язаних з неспроможністю територіальних громад виконувати свої повноваження. Так, наприклад, повноваження з управління у сфері землі, будівництва, освіти та культури, охорони здоров'я, інших послуг соціальної сфери були централізовані на рівні обласних та районних адміністрацій.

Необхідним для реалізації реформи децентралізації є, по-перше, реформа адміністративно-територіального устрою України – держава, регіони / райони, громади. Нижчою (базовою) ланкою є територіальна громада – місто, село, селище, або сукупність невеличких сіл, якій надаються широкі повноваження з організації життєдіяльності членів громади. Середньою ланкою стане наглядовий та координаційний орган на рівні районів та областей, наразі розробляються положення про інститут префектів (проект закону України "Про префектів").

По-друге, необхідним є надання територіальним громадам максимально широкого кола повноважень згідно з принципом субсидіарності з одночасним забезпеченням цих повноважень необхідними фінансовими ресурсами.

Податкову культуру тлумачать як спосіб поведінки, що передбачає наявність та дотримання стабільного, дієвого податкового законодавства в дер-

жаві та визначає рівень розвитку суспільства, вираженого в існуючих нормах, своєчасну сплату податків і обов'язкових відрахувань до державних цільових фондів у терміни, що встановлюються законодавчими і нормативними документами, добровільність декларування, як важливого процесу, що поєднує інтереси держави і суспільства.

Культура оподаткування є вирішальним фактором, при оцінці організації та реалізації адміністрування податків, адже вона впливає на те, які відносини встановлюються між платниками та податковими органами.

Позитивні стимули широко використовуються для побудови більш тісних відносин між платниками податків і податковими адміністраціями (інспекторами). Місце податкової культури при сплаті місцевих податків можна окреслити як частину національної культури, що стосується аспектів поведінки та взаємодії платників податків, податкових органів (податкової інспекції) та органів регіонального самоврядування, які непрямо взаємодіють з платниками податків (членами територіальної громади) через систему розподілу податкових надходжень на фінансування місцевих суспільних благ (рис. 3.1).

Форми фінансування місцевих потреб. Існують різні форми фінансування місцевих суспільних потреб. Згідно з Податковим кодексом України для виконання власних, переданих та делегованих державними органами влади функцій та повноважень на регіональний рівень, органи влади та самоврядування мають в своєму розпорядженні власні, закріплені доходи, позики та міжбюджетні трансферти. Про це більш докладно викладено у п. 2.2 цієї роботи.

Також, на рівні законодавства України закріплено таку форму фінансування як державно-приватне партнерство.

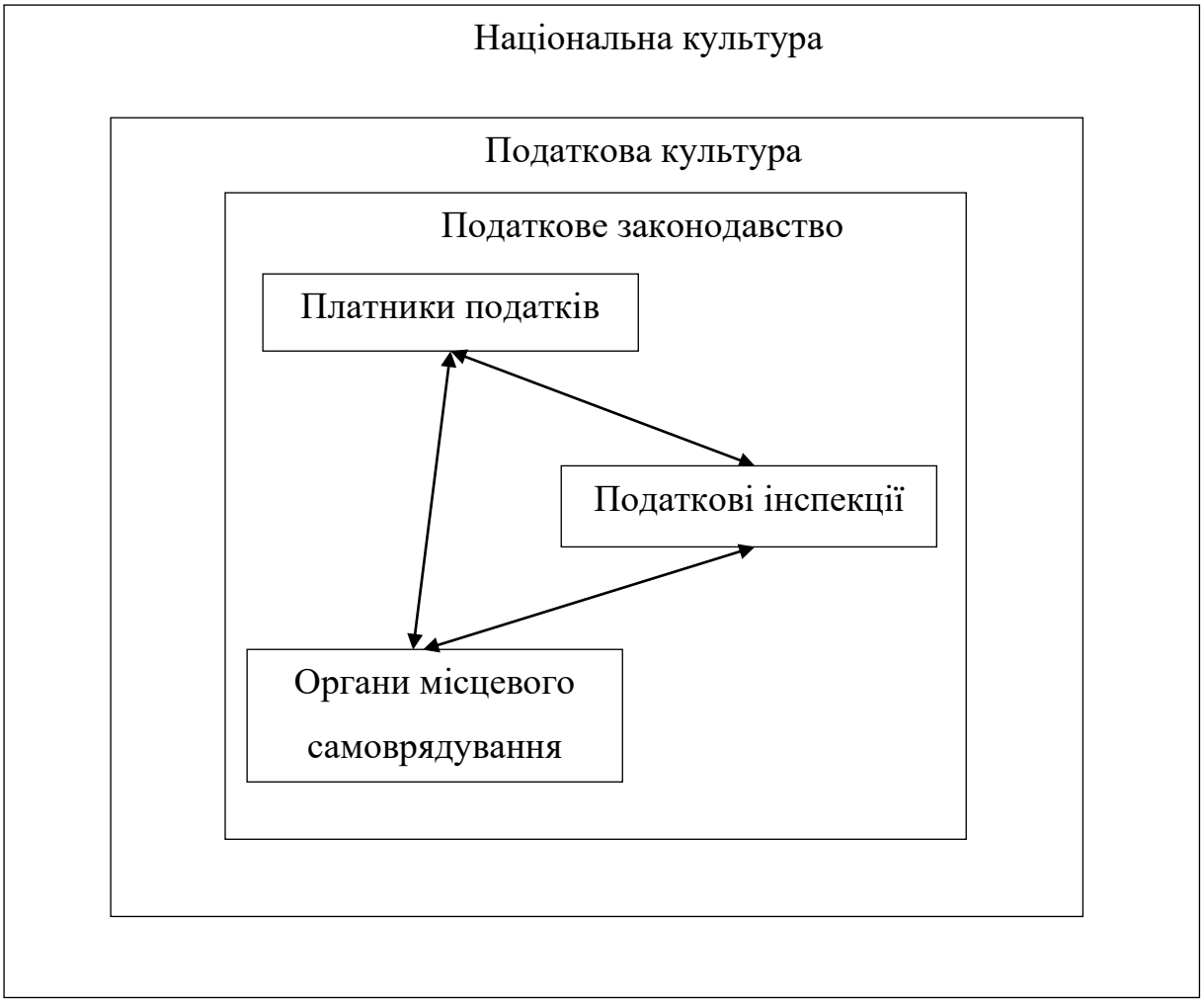


Рис. 3.1. Місце податкової культури при сплаті місцевих податків

Джерело: узагальнено автором

Визначено, що державно-приватне партнерство розглядається як співробітництво між державою в особі відповідних державних органів та органів регіонального самоврядування (державними партнерами) та юридичними або фізичними особами – підприємцями (приватними партнерами). Таке співробітництво визнано ефективним інструментом соціально-економічного розвитку на місцевому рівні. Воно здійснюється на основі договорів.

Зарубіжний досвід показує, що державно-приватне партнерство широко поширене для застосування у соціальній сфері, транспортній галузі, житлово-комунальному господарстві (Велика Британія, Італія), будівництві соці-

альної інфраструктури (Франція), енергетиці, транспорті, захисті навколишнього середовища (Канада), транспортній інфраструктурі (Австралія, Греція, Іспанія).

Для України цей інструмент залучення приватних фінансів є новим, проте застосування механізмів державно-приватного партнерства органами регіонального самоврядування дозволяє використовувати фінансові ресурси приватних партнерів при реалізації місцевих програм та проектів та скорочувати обсяг бюджетних витрат на регіональний розвиток. Таким чином, у територіальних громад є в наявності дієвий інструмент для можливостей інвестування в соціально-економічні проекти розвитку територіальних громад.

Серед прикладів реалізації проектів з використанням державно-приватного партнерства в Україні – пілотний проект з переводу комунальних котелень з імпортного природного газу на біопаливо регіонального виробництва в м. Малин Житомирської області за Програмою розвитку державно-приватного партнерства Агентства США з міжнародного розвитку (USAID), постачання теплоенергії м. Чернігів ТОВ "Технова" та ВАТ "Теплокомуненерго", постачання тепло- та електроенергії м . Краматорськ ТОВ "Краматорськтеплоенерго", у галузі водопостачання – ТОВ "Чиста вода – Бердянськ".

Зовсім новою формою залучення коштів на потреби регіонального розвитку, дещо схожою з державно-приватним партнерством, є фінансування проектів регіонального розвитку на засадах краудфандингу. Така форма відносин також активізує інтерес членів громади до подальшого регіонального розвитку.

У перекладі з англійської, краудфандинг означає народне фінансування, тобто залучення фінансових ресурсів від великої кількості людей з метою реалізації продукту або послуги, допомоги нужденним, проведення заходів з підтримки як фізичних, так і юридичних осіб.

В чистому вигляді використовувати краудфандинг для фінансування місцевих соціальних послуг через взаємодію з органами регіонального самоврядування в Україні неможливо, оскільки відсутня нормативно-правова база

та не розроблено механізму застосування цього інструменту для регіонального розвитку. Проте окремі принципи використання такого інструменту можна впровадити на місцевому рівні.

В Україні фінансування на засадах краудфандингу розпочалося кілька років тому. Так, наприклад, на платформі "Спільнокошт" збираються кошти на проекти у сфері освіти, охорони здоров'я, культури та наукових досліджень. На сайті "Велика ідея" в режимі реально часу можна побачити, які проекти наразі потребують фінансування та прийняти в цьому участь.

Аналіз напрямів фінансового забезпечення територіальних громад показав, що крім державних коштів, на місцевому рівні можуть використовуватися такі форми, як позика або фінансування на засадах державно-приватного партнерства; з'явився ще один інструмент для активного залучення громади у суспільне життя – краудфандинг, який може бути використаний для фінансування місцевих суспільних благ.

Формування культури взаємовідносин між органами регіонального самоврядування, органами місцевої влади та громадою. На сучасному етапі розвитку регіонального самоврядування, що відбувається в умовах децентралізації, в процесі прийняття управлінських рішень зростає роль територіальної громади – члени громади вважають за необхідне залучатися до спільних заходів щодо вирішення проблем регіонального значення.

Таким чином відбувається координація діяльності органів регіонального самоврядування з ефективною реалізацією інтересів громади, вирішення різних питань. Така взаємодія може бути реалізована у форматі проведення спільних заходів та зустрічей, прес-конференцій, проведення опитувань, робота із ЗМІ в частині інформування громади про результати роботи органів регіонального самоврядування, означені напрями розвитку громади, проекти, що потребують розгляду в найближчий час.

Реалізацію окреслених шляхів пропонується здійснювати на основі розробленої системи забезпечення дієвості впливу інструментів податкової політики на регіональний розвиток. (рис. 3.2).

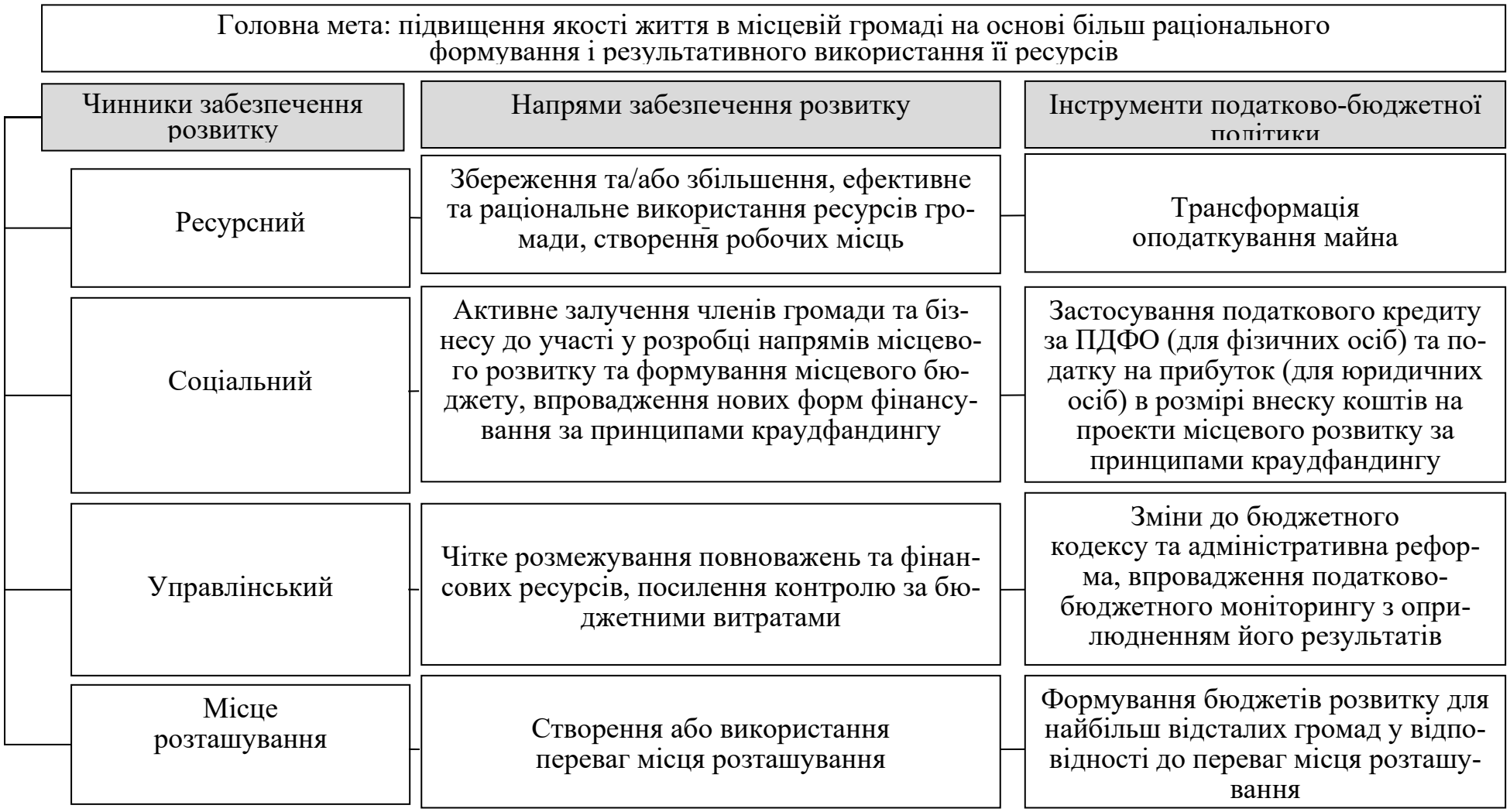


Рис. 3.2. Система забезпечення дієвості податкової політики розвитку в Україні

Джерело: узагальнено автором

В основу системи покладено реалізацію напрямів регіонального розвитку за допомогою податково-бюджетних інструментів, у т. ч.:

(1) «визначення метою регіонального майнового оподаткування ефективне та раціональне використання майна» [9];

(2) «активне залучення членів громади та бізнесу до участі у розробці напрямів регіонального розвитку, впровадження нових форм фінансування за принципами краудфандингу та компенсація внесених у фінансування соціальних проектів вкладниками коштів через механізм податкового кредиту» [14];

(3) «доцільність впровадження систематичного податково-бюджетного моніторингу та оприлюднення його результатів з метою побудови довірчих відносин між владою та бізнесом» [11].

3.2. Напрями формування власних надходжень місцевих бюджетів в умовах фінансової децентралізації в Україні

Власні надходження місцевих бюджетів є запорукою фінансової самостійності та стабільності територіальних громад. Тому вкрай важливим є постійний моніторинг місцевих надходжень та витрат, а також пошук нових напрямів удосконалення власних надходжень місцевих бюджетів в умовах фінансової децентралізації.

Окреслена мета не нова, проте є вкрай актуальною. Оскільки фінансова децентралізація охоплює дві взаємопов'язані проблеми – (1) розподіл відповідальності витрачання коштів на суспільні блага і джерел доходів між рівнями влади та (2) розмір свободи дій у визначенні своїх витрат та доходів, тому саме рівень збалансованості та досягнення певного консенсусу у вирішенні цих проблем визначають реальний ступінь децентралізації.

Аналіз теоретичних засад, «зарубіжного досвіду та вітчизняного досвіду формування місцевих бюджетів показав, що найголовнішою метою будь-якої територіальної одиниці є збільшення ступеня її фінансової самостійнос-

ті. За умов розвитку новітніх технологій, оцифровування економіки та глобалізації економічних процесів, ключовими і виправданими стають податки з об'єктом оподаткування всередині країни» [21]. Як правило до них відносяться «місцеві податки та збори (на нерухоме майно, успадкування майна, прибутковий податок, податки з енергії тощо). Тому для забезпечення ефективного та сталого розвитку територіальних громад доцільним є формування власної фінансової бази, тобто стабільного потоку податкових надходжень» [9].

Досвід зарубіжних країн показує, що «основним джерелом власних надходжень місцевих бюджетів були і залишаються наразі місцеві податки, які можна поділити на три категорії: податки на майно, дохід та на продаж товарів і послуг. Найбільш поширеними серед місцевих податків є податки на майно з очевидними перевагами у вигляді локалізації, чіткого зв'язку вартості нерухомості та місцевої інфраструктури (близькість до центра, наявність шкіл, дитсадків, торгівельних центрів, швидкого Інтернету тощо) та майже неможливості ухилення від сплати податку» [31]. Тому саме цей податок найчастіше переглядається та є суттєвим інструментом удосконалення формування власних надходжень до місцевих бюджетів.

Сучасна система оподаткування місцевими податками і зборами в Україні насамперед не відповідає загальновизнаним у світовій практиці критеріям самодостатності та економічної доцільності.

Для її реформування доцільно скористатися досвідом зарубіжних країн, який підтверджує, що місцеві податки і збори можуть бути вагомим джерелом доходів місцевих бюджетів для вирішення конкретних завдань органів місцевої влади.

У зарубіжних країнах до місцевих податків і зборів належать:

прямі й непрямі місцеві податки, які запроваджуються місцевими органами влади і повністю надходять до їхніх бюджетів (промисловий податок, податок на нерухомість, на землю, автомобілі, індивідуальні й універсальні місцеві акцизи на споживання предметів широкого вжитку та інших ресурсів

тощо);

податки, що встановлюються місцевими органами влади як надбавки до загальнодержавних податків (місцеві надбавки до земельного та сільськогосподарського податків, відрахування від прибуткового податку фізичних осіб, податок на прибуток, надбавка до податку на додану вартість);

податки фіскального характеру та екологічні («податки на заняття торгівлею, на собак, на розваги, на видовища, на володіння транспортними засобами, на торгівлю алкогольними напоями, на надання ліцензій, на спадщину, на подарунки, на осіб, які володіють декількома квартирами, на мисливство та рибальство, на відкриття готелів, на прибирання вулиць» [6] інші).

Основну роль у країнах з розвиненою ринковою економікою відіграють майнові місцеві податки: на нерухомість та землю. У більшості зарубіжних країн кількість місцевих податків і зборів коливається від 50 – у Франції до 100 – у Бельгії.

Яку роль відіграють місцеві податки у структурі фінансових джерел органів місцевого самоврядування зарубіжних країн (за матеріалами Ради Європи), наочно демонструє таблиця 3.2. Незважаючи на те, що значна частина місцевих бюджетів складається з дотацій центрального уряду, частка місцевих податків в окремих країнах досить висока: у Швеції – 61 %, Данії – 51 %, Швейцарії – 46 %, Норвегії – 42 %, Франції – 36 %, у той час, як було зазначено вище, в Україні цей показник становить лише 4 відсотки, що дещо перевищує частку місцевих податків і зборів в Албанії, Болгарії, Естонії, Греції, Угорщині.

В усіх розвинених країнах світу створено надійну правову основу застосування місцевих податків і зборів, яка гарантується конституціями цих країн та окремими спеціальними законами. Місцеві органи влади на Заході мають рівні повноваження щодо встановлення місцевих податків і зборів (щодо права податкової ініціативи).

Таблиця 3.1

Співвідношення фінансових джерел органів місцевого самоврядування європейських країн, %

Країна	**Місцеві податки**	**Збори і платежі**	**Субсидії**	**Позики**	**Інші**
Албанія	2,50	3	94	0	0,50
Австрія	15	19	35	8	23
Бельгія	32	5	40	13	10
Болгарія	1	10	78	2	9
Кіпр	25	33	30	12	0
Чехія	16	12	45	11	16
Данія	51	22	24	2	1
Естонія	0,10	0,90	91	2	6
Фінляндія	34	11	31	3	21
Франція	36	2	26	10	26
Германія	19	16	45	9	11
Греція	2	22	58	6	12
Угорщина	3,9	8	66	4	18
Ісландія	12	16	53	5	14
Ірландія	18	10	57	2	13
Італія	18	11	38	9	24
Латвія	6	1	68	0	25
Люксембург	31	29	37	3	0
Мальта	0	0	98	0	2
Нідерланди	5	13	60	19	3
Норвегія	42	16	33	7	2
Польща	21	7	60	0	12
Португалія	20	19	38	6	17
Румунія	5	16	79	0	0
Сан-Марино	0	0	31	69	0
Словаччина	10	9	39	5	37
Словенія	5	9	67	1	18

Продовження таблиці 3.1

Іспанія	31	16	37	10	6
Швеція	61	8	19	1	11
Швейцарія	46	24	18	3	9
Туреччина	7	1	56	0	36
Велика Британія	11	6	77	0	6

Так, в унітарних державах, наприклад, усі види місцевих податків запроваджуються законами, які ухвалює парламент країни, а місцеві органи влади мають повноваження щодо встановлення ставок податків у межах законодавчо визначених їхніх граничних рівнів. У деяких інших країнах (Норвегії, Бельгії) місцеві органи влади самостійно встановлюють місцеві податки і збори, а центральна влада обмежує їхні максимальні ставки.

Таким чином, проведений аналіз стверджує, що реорганізація системи оподаткування місцевими податками та зборами назріла і повинна бути спрямована, насамперед, на забезпечення фінансової стійкості місцевого самоврядування.

Інтенсифікувати формування власних надходжень місцевих бюджетів в умовах фінансової децентралізації можливо за рахунок визначення чіткої мети регіонального оподаткування, адже від того, якою є мета оподаткування залежить податкова відповідальність та культура сплати платників податків.

Так, наприклад, для більш ефективного при оподаткуванні майна, на нижчому рівні (тобто на рівні територіальної громади) доцільним є такі заходи.

- визначення мети такого оподаткування з одночасним визначенням заходів та проектів (навіть приблизно), які будуть профінансовані за рахунок податкових надходжень.

- необхідним є інформування членів територіальної громади про рішення щодо визначення цілей та завдань з регіонального розвитку.

- заключним кроком регіонального оподаткування повинно бути опри-

людднення обсягів надходжень таких податків до регіонального бюджету, надання інформації про динаміку сум надходжень, та про використання бюджетних коштів.

Таким чином відбуватиметься активне залучення членів громади та бізнесу до участі у розробці напрямів регіонального розвитку, формуватиметься культура сплати податків та відповідальність органів регіонального самоврядування перед громадою, що забезпечить потреби громадян у місцевих суспільних благах (якісному наданні необхідних соціальних послуг), сприятиме забезпеченню сталого розвитку відповідних територій, ефективному використанню бюджетних коштів.

Іншим варіантом удосконалення формування власних надходжень місцевих «бюджетів за рахунок оподаткування нерухомості є встановлення більш високої ставки податку на нерухомість у густонаселених районах та на нерухомість, що не використовується, і зменшення ставки там, де нерухомість не користується попитом» [22].

Означені пропозиції є дискусійними, тому для початку доцільним є визначення мети оподаткування нерухомості. Так, наприклад, за мету у «Фінляндії було взято раціональне використання нерухомості. Було підраховано, що в країні в чотири рази більше нерухомості, ніж потрібно за попитом, при чому попит на нерухомість є у густонаселених регіонах та поступово зменшується далі від великих міст». [16].

Для прогнозування сум «платежів від місцевих податків необхідним є визначення повної бази та об'єктів оподаткування. Тому ретельний підхід до визначення об'єктів оподаткування та бази оподаткування нерухомості – перевірка їхньої наявності та відповідних характеристик у Державному реєстрі речових прав на нерухоме майно – набуває більшого значення» [26].

Не вирішеним питанням поки що залишається «забезпечення безпеки від втручання до електронного реєстру з метою заволодіння інформацією та проведення незаконних операцій з нерухомістю. Тому на сьогодні дієвим інструментом скасування незаконних рішень у сфері державної реєстрації є

адміністративне оскарження та позов до суду. Проте постійний моніторинг операцій, пов'язаних з нерухомістю, що відбуваються на території певної громади» [19], допоможе вчасно відреагувати та зупинити не правові дії.

Частка «прибуткового податку є найбільшою в податкових надходженнях до місцевих органів влади в більшості країн Центральної та Східної Європи. У деяких західних європейських країнах (наприклад, в Швейцарії та скандинавських країнах) органи регіонального самоврядування можуть додавати свої власні доплати до централізовано встановлених ставок прибуткового податку. Прибутковий податок розглядається як потужний потенціал фінансової самостійності територіальних громад, тому місцеві органи самоврядування, як правило, зацікавлені у створенні нових робочих місць, наданні кращих послуг з охорони здоров'я та освіти» [9], покращанні інфраструктури.

В Україні цей податок з доходів фізичних осіб є загальнодержавним, проте його певна частка закріплена за місцевими бюджетами. В ході проведення реформи децентралізації при внесенні змін до Бюджетного кодексу України, було виявлено, що основною проблемою недостатності фінансових ресурсів місцевих бюджетів є позбавлення основного джерела – надходжень від податку на доходи фізичних осіб – бюджетів регіонального самоврядування нижчої ланки, тобто бюджетів сіл, селищ і міст районного значення [9].

Проте в більшості кран світу прибутковий податок є місцевим і надходження від його сплати покривають видатки на місцеві суспільні послуги таким чином, щоб отриманих від держави міжбюджетних трансфертів було якомога менше. Таким чином, для підтримання положень фінансової децентралізації доцільним є ефективне проведення адміністративної та роз'яснювальної роботи щодо надходжень суми цього податку до бюджетів органів самоврядування сіл, селищ і міст районного значення.

Інтенсифікація «формування власних надходжень за рахунок нових форм фінансування на засадах краудфандингу. За умов нестачі власних доходів місцевих бюджетів та задля активізації членів громад у суспільному житті

громади й сприянні соціально-економічному місцевому зростанні одним з основних напрямів удосконалення формування власних надходжень місцевих бюджетів в Україні запропоновано залучення членів територіальної громади та бізнесу до фінансування суспільних товарів чи послуг шляхом впровадження нової форми фінансування на основі принципів краудфандингу» [32].

Сучасною формою «залучення приватних коштів для фінансування місцевих суспільних благ може слугуватиме краудфандинг. Прикладом використання принципів краудфандингу у забезпеченні виконання завдань органів регіонального самоврядування є кредитування "рівний-рівному" в Ірландії та Великій Британії. Це метод фінансування, в якому не приймають участь банківські установи, тобто позичальник (органи регіонального самоврядування) взаємодіє прямо з фізичною або юридичною особою, отримуючи вигоду більш швидким та гнучким способом. Такі електронні платформи кредитування використовуються місцевою владою для отримання інвестицій в місцеві підприємства, соціальні підприємства та благодійні організації, які потребують підтримки, або, навпаки, через ці платформи вони також можуть інвестувати свої фінансові ресурси» [34].

У «США в Сан-Франциско місцевою владою створено інноваційні зони, в яких підприємства або групи людей можуть тимчасово демонструвати інноваційні проекти, використовуючи краудфандинг як ключову частину фінансування, а в Англії створено кредитну платформу на засадах краудфандингу, яка полегшує кредитування між організаціями державного сектору. Нова форма фінансування – краудфандинг – поволі стає ефективним засобом, який дозволяє місцевим органам самоврядування справлятися зі зростаючими бюджетними обмеженнями [34] і, безумовно, бути ближчими до членів громади.

Проте більшість проектів, що відкриваються для фінансування в зарубіжних «локаціях, все ж таки наразі фінансуються на засадах краудфандингу пожертвувань на благодійність. На відміну від акціонерного фінансування або боргових запозичень, цільова сума встановлюється за участі позичальника (органів місцевої влади) та кредиторів (членів громади та бізнесу). Жерт-

вувати кошти може кожний – окремі особи, організації та місцева влада. Якщо цільова сума не буде зібрана в окреслений термін, гроші повертаються кредиторам і проект закривається» [32]. Як правило кредиторами виступають особи, що не є байдужими до розвитку своєї місцевості.

Нажаль, в Україні через низький рівень доходу населення широко та в повній мірі використати такий інструмент як краудфандинг для фінансування місцевих проектів на засадах безповоротності коштів навряд чи вдасться. Проте залучити таким чином членів громади до активної участі у житті та розвитку громади можливо.

Шляхом постійного ведення діалогу з громадою, пропонується спільне (органами регіонального самоврядування та потенційними вкладниками) визначення значимих для них соціальних проектів. Досвід зарубіжних країн показує, що такими проектами можуть бути побудова пішохідного переходу, закладка парку або газону перед школою тощо. Після оцінки можливостей залучення фінансових ресурсів від фізичних (члени громади) та юридичних (представники бізнесу) осіб на принципах краудфандингу формуватиметься фонд для фінансування певних соціальних проектів.

Через «низький рівень доходів громадян та з метою стимулювання зацікавленості членів громади у місцевому розвитку й відшкодування вкладених коштів пропонується застосування податкових пільг у вигляді податкового кредиту на ПДФО (для фізичних осіб) та на податок з прибутку підприємств (для юридичних осіб) в розмірі внесених коштів вкладників» [12]. Прикладів такого застосування податкових інструментів у світі ще замало. Так, наприклад, у США при інвестуванні коштів у соціальне (доступне) житло використовується податковий кредит, зменшуючи витрати на розвиток житлового будівництва.

За результатами проведених досліджень можна зробити декілька висновків. По-перше, неможливо визначити шляхи удосконалення формування власних надходжень місцевих бюджетів при відсутності свободи дій у визначенні місцевих витрат та доходів. По-друге, необхідним є податково-

бюджетний моніторинг та можливість прогнозування надходжень до місцевих бюджетів. По-третє, доцільним є визначення мети регіонального оподаткування. Так, наприклад, якщо «метою оподаткування нерухомості є тільки наповнення місцевих бюджетів, то з самого початку слід було готуватися до всіляких спроб ухилення від сплати податку (наприклад, неповних даних у реєстрі); проте, якщо метою такого оподаткування було визначено раціональне використання нерухомості та отримання коштів на удосконалення та розвиток інфраструктури, місцеві органи подбали б про оприлюднення інформації про те, куди було витрачено кожну гривню з отриманих податкових надходжень. По-четверте, слід уникати широкого застосування запозичень місцевими органами влади задля уникнення надмірного тягаря з погашення боргу» [16]. Для удосконалення формування власних надходжень мало використовувати фінансові інструменти та методи. Необхідним є постійне ведення діалогу з громадою, в якому визначатиметься не тільки розміри необхідних коштів на розвиток території, але й спільне визначення пріоритетів такого розвитку, статей витрат на короткострокову, середньострокову та довгострокову перспективу, можливостей залучення інвестицій тощо.

Отже, аналіз стану податкової політики забезпечення регіонального розвитку виявив проблеми, що є невирішеними: централізація повноважень органів виконавчої влади та фінансово-матеріальних ресурсів; «відсутність достатньої частки власних доходів (місцевих податків і зборів) для фінансування місцевих суспільних послуг; відсутність стимулів місцевих органів влади до пошуку інших форм фінансування, крім бюджетних; неефективний розподіл повноважень між органами виконавчої влади та органами регіонального самоврядування в умовах децентралізації; відсутність активності у членів територіальних громад до розв'язання проблем громади, прийняття спільних рішень» [22] тощо.

Обґрунтовано, що розв’язання виявлених проблем реалізації податкової політики забезпечення регіонального розвитку в Україні має йти одночасно низкою шляхів, серед яких: балансування повноважень та ресурсного забез-

печення регіонального самоврядування; зміцнення фінансової самостійності місцевих бюджетів з одночасним посиленням контролю за ефективністю бюджетних витрат; пошук нових форм взаємодії між владою, місцевим самоврядуванням та громадою в питаннях фінансування проектів регіонального розвитку.

ВИСНОВКИ

Отримані висновки і рекомендації полягають у наступному.

1. Проаналізовано інструменти податкової політики щодо їх використання в умовах децентралізації фінансової системи. В контексті економічної ефективності обгрунтовано їх вплив на забезпечення регіонального розвитку, та фінансової самодостатності, зовнішньо-економічної співпраці, ефективності розвитку інфраструктури дозволило запропоновувати напрями удосконалення формування власних надходжень місцевих бюджетів в умовах децентралізації в Україні.

2. У результаті узагальнення зарубіжного досвіду обгрунтовано можливість застосування інструментів податкової політики для регіонального розвитку - податкових пільг, зокрема податкових кредитів з адаптацією їх до вітчизняних реалій. Такий досвід доцільно вдосконалити, пов'язавши систему бюджетування в соціально-економічних умовах України, що застосовується у міжнародній практиці та орієнтована зі стратегічними напрямами регіонального розвитку.

3. Обґрунтовано доцільність регіонального розвитку в умовах фінансової децентралізації, для визначення напрямів соціально-економічного розвитку регіонів, удосконалення формування власних надходжень місцевих бюджетів, а також шляхом використання податково-бюджетних інструментів, що враховує різні чинники забезпечення регіонального розвитку.

4. Визначено, що проблемами інституційного забезпечення податкової політики регіонального розвитку в Україні є: за ознаками управлінського чинника (проблеми ефективного розподілу повноважень між центральними органами влади та управління й органами самоврядування різних рівнів; посилення партнерських відносин щодо регіонального розвитку між різними рівнями влади та управління; законодавче закріплення права органів самоврядування на місцях ініціювати та вирішувати питання регіонального зна-

чення) та соціального чинника (сприяння наближенню процесу прийняття рішень з регіонального розвитку до громадськості; участі органів самоврядування регіонального рівня у визначенні їх власних повноважень та обов'язків перед громадськістю щодо регіонального розвитку).

5. Обґрунтовано систему забезпечення дієвості впливу інструментів податкової політики на регіональний розвиток, яка враховує чинники забезпечення регіонального розвитку та спрямована на пошук органами регіонального самоврядування самостійних рішень щодо фінансування проектів регіонального розвитку та застосування інструментів податкової політики. До числа останніх належать визначення чіткої мети регіонального оподаткування, активне залучення членів територіальної громади та бізнесу до участі у розробці напрямів регіонального розвитку та формуванні регіонального бюджету та впровадження систематичного податково-бюджетного моніторингу й оприлюднення його результатів.

6. Запропоновано напрями удосконалення формування власних надходжень місцевих бюджетів в умовах фінансової децентралізації, що охоплюють ресурсні, соціальні, управлінські чинники та стосуються оподаткування землі і нерухомості, та податкових пільг (надання податкового кредиту учасникам фінансування проектів регіонального розвитку за принципами краудфандингу). Реалізація цих напрямів дозволить розширити самостійність територіальних громад у формуванні ресурсів, необхідних для реалізації функцій органів регіонального самоврядування і мати контроль над дохідною та видатковою складовими відповідних місцевих бюджетів.

7. Визначено, що основним недоліком діючої системи податково-бюджетного моніторингу є дефіцит інформації про передумови формування доходних та видаткових статей бюджету, планування та реалізації регіонального бюджету в контексті забезпечення соціально-економічного регіонального розвитку. Виходячи з цього, було розроблено рекомендації по удосконаленню податково-бюджетного моніторингу як інструменту взаємодії населення, бізнесу та влади в питаннях забезпечення регіонального розвитку. Такі рекомен-

дації базуються на відкритті публічного доступу до інформації, яка описує процес планування та виконання регіонального бюджету в контексті забезпечення регіонального розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аналітична доповідь до Щорічного Послання Президента України до Верховної Ради України "Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2021 році". – К.: НІСД, 2021. – 684 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/POSLANNYA-2021_giper_new-4af35.pdf

2. Андрущенко В. Фінансова реструктуризація в Україні в епоху перетворень / В. Андрущенко, О. Данилов // Фінанси України. – 2003. – №5. – С.141-142.

3. Бабінова О.О. Соціальна економіка як фактор регіонального та регіонального розвитку: досвід країн-членів ОЕСР / О.О. Бабінова [Електронний ресурс] Національна академія державного управління при Президентові України. – Режим доступу: http://www.academy.gov.ua/ej/ej8/doc_pdf/babinova.pdf

4. Баймуратов М. Місцеве самоврядування як суб'єкт парагеополітики / М. Баймуратов // Вісник Львівського університету. Серія: Міжнародні відносини. – 2019. –Вип. 32. – С. 166-175. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VLNU_Mv_2019_32_23.

5. Баймуратов М.О. Феноменологія регіонального самоврядування: синергізм національного та міжнародного правопорядків / М.О. Баймуратов // Юридичний вісник. Повітряне і космічне право. – 2021. – № 2. – С. 24-29. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npnau_2021_2_7.

6. Барабаш Т.Г. Вплив децентралізації на місцеві фінанси та зарубіжний досвід організації самоврядування / Т.Г. Барабаш, Є.Ю. Кузькін, О.В. Шишко // Наукові праці НДФІ. – 2021. – Вип. 4. – С. 27-41. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npndfi_2021_4_4.

7. Берданова О. Стратегічне планування регіонального розвитку / О. Берданова, В. Вакуленко // Практичний посібник [Електронний ресурс]

DESPRO. – Режим доступу: http://despro.org.ua/media/articles/04_book_berdanova_vakulenko_ctrateg_chne_planuvann.pdf

8. Бланкарт Ш. Державні фінанси в умовах демократії: Вступ до фінансової науки / Ш. Бланкарт: пер. з нім. С.І. Терещенко, О.О. Терещенка; за наук. ред. В.М. Федосова. – К.: Либідь, 2020. – 654 с.

9. Бондарук Т.Г. Зарубіжний досвід регіонального оподаткування та можливості його застосування в Україні / Т.Г. Бондарук // Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України. – 2017. – № 1. – С. 56-66. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpnudps_2017_1_8

10. Бос Х. Размещение хозяйства: пер с англ. / Х. Бос. – М: Прогресс, 1970. – 157 с.

11. Бурматова О.П. Бюджетная децентрализация как организационная основа системы местного самоуправления / О.П. Бурматова, Т.В. Сумская // Вестник НГУ. Сер.: Соц.-эконом. науки. – 2013. – Т. 7. – Вып. 3. – С. 223-231.

12. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 № 2456-VI із змінами та доповненнями. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2456-17

13. Бюджетний менеджмент: Підручник / В. Федосов, В. Опарін, Л. Сафонова та ін.; За заг. ред. В. Федосова. – К.: КНЕУ, 2004. – 864 с.

14. Василенко А.В. Формування податкової культури в Україні / А.В. Василенко // Вісник національного банку України. – 2016. – № 1 – С. 17-22.

15. Василик О.Д. Фінанси в економічній системі держави / О.Д. Василик // Фінанси України. – 2000. – № 1. – С. 3-10.

16. Верменич Я.В. Еволюція адміністративно-територіального устрою в Україні: проблеми концептуалізації / Я.В. Верменич // Український історичний журнал. – 2005. – № 4. – С. 114–145.

17. Виконання Державного бюджету [Електронний ресурс]: Веб-портал Державної казначейської служби. – Режим доступу: http://www.treasury.gov.ua/main/uk/publish/category/23593

18. Вишневський В.П. Використання податково-бюджетних інструментів розвитку соціальної сфери регіонів в умовах неоіндустріалізації / В.П. Вишневський, В.Д.Чекіна, О.В. Вієцька // Економіка промисловості. – 2021. – № 3. – С. 116-138.

19. Вишневський В.П. Оподаткування в емерджентній економіці: теоретичні засади і напрями політики: моногр. / В.П. Вишневський; НАН України, Ін-т економіки пром-сті., 2018. – 128 с.

20. Вишневський В.П. Принципи оподаткування: обґрунтування і емпірична перевірка / В.П. Вишневський // Економіка України – 2014. – №10. – С. 55-72.

21. Волохова І. С. Місцеві фінанси та перспективи поглиблення фінансової децентралізації в Україні: монографія / І. С. Волохова. – Одеса: Атлант, 2020. – 462 с.

22. Волохова І.С. Міжбюджетні відносини в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку: монографія / І.С. Волохова. – Одеса: Атлант, 2016. – 233 с.

23. Воронкова О.М. Податкове регулювання економічних процесів / О.М. Воронкова // Фінанси України. – 2020. – № 1. – С. 40-46.

24. Воронкова О.М. Трансформація системи оподаткування в Україні / О.М. Воронкова // Фінанси України. – 2019. – № 1. – С. 118-123.

25. Гаджиев Ю.А. Зарубежные теории регионального экономического роста и развития / Ю.А. Гаджиев // Экономика региона. – 2021. – № 2. – С. 45-62.

26. Девять краудфандинг-платформ для финансирования культурных инициатив [Електронний ресурс] EU-Eastern Partnership Culture and Creativity Programme. – Режим доступу: https://www.culturepartnership.eu/article/9-kraudfanding-platform-dlya-finansirovaniya-kulturnyx-iniciativ

27. Державна стратегія регіонального розвитку на період до 2021 року, затв. постановою Кабінету Міністрів України від 6 серпня 2020 р. № 385. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/385-2020-%D0%BF#n11

28. Децентралізація публічної влади: досвід європейських країн та перспективи України / О.М. Бориславська, І.Б. Заверуха, А.М. Школик та ін. – К.: ТОВ "Софія", 2021. – 218 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.slideshare.net/CentrePravo/ss-59923454.

29. Децентралізація. Здобутки реформи міжбюджетних відносин [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://auc.org.ua/sites/default/files/present_zdobutki.pdf

30. Дєєва Н.М. Негативні тенденції соціальної політики держави і можливості її стабілізації / Н. М. Дєєва // Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Економічні науки. – 2021. – Вип. 11. – С. 446-454.

31. Длугопольський О.В. Державно-приватні партнерства: / О. В. Длугопольський, А. Ю. Жуковська // Актуальні проблеми економіки. - 2018. - № 3. - С. 43-49.

32. Дутко Н.Г. Європейський досвід державно-приватного партнерства [Електронний ресурс] Національна академія державного управління при Президентові України. – режим доступу: http://academy.gov.ua/ej/ej11/txts/10dngdpv.pdf

33. Европейская Хартия о Местном Самоуправлении [Електронний ресурс]: Матеріали Бібліотеки з прав людини Університету Мінесоти. – Страсбург, 1985. – Режим доступу: http://www1.umn.edu/humanrts/euro/Rets122.html

34. Замасло О.Т. Аналіз сучасного стану податкової культури в Україні / О.Т. Замасло, О. І. Бойчук // Бізнес-Інформ. – 2021. – № 11. – С. 351-357.

35. Зарубіжний досвід і уроки для України / О.В. Длугопольський, А.Ю. Жуковська // Світове господарство і міжнародні економічні відносини. – 2018. – № 3(129). – 43-49.

36. Зарубіжний досвід організації роботи місцевої влади: монографія / М.О. Пухтинський, П.В. Ворона, О.В. Власенко та ін.; за заг. ред. П.В. Ворони. – Х.: Вид-во ХарРІ НАДУ "Магістр", 2020. – 280 с. [Електронний ресурс].

– Режим доступу: http://dspace.puet.edu.ua/bitstream/123456789/1703/3/upravlinnya_book_fin.pdf

37. Іголкін І.В. Роль транспарентності бюджетних відносин у системі управління державними фінансами / І.В. Іголкін // Наукові праці НДФІ. – 2021. – № 1. – С. 50-67.

38. Камінська Н.В. Еволюція регіонального та регіонального самоврядування в умовах розвитку європейської демократії / Н.В. Камінська, Г.В. Бойко // Архіви України. – 2020. – №4-5(292-203). – С.77.

39. Кириленко О. П. Місцеві бюджети України (історія, теорія, практика) / О. П. Кириленко. – К.: НІОС, 2000. – 384 с.

40. Кириленко О.П. Актуальні проблеми модернізації державних фінансів України / О.П. Кириленко // Вісник економічної науки України. – 2014. – № 1. – С. 46-50.

41. Коваль Ю.О. Специфіка формування національної моделі регіонального самоврядування в Україні: історичне минуле та сучасні реалії / Ю.О. Коваль // Історичні і політологічні дослідження. – 2020. – № 1-2. – С. 213-222. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://jhpr.donnu.edu.ua/article/view/749/767.

42. Конституція України // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1996. – № 30. – Ст. 141.

43. Концептуальні та стратегічні документи РЄ / Рада Європи: розвиток місцевої демократії в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.slg-coe.org.ua/category/documents/conceptual/

44. Корнєва О.В. Європейський досвід формування матеріально-фінансової основи регіонального самоврядування / О.В. Корнєва // Юридичний науковий електронний журнал. – 2021. – № 1. – С. 20-24. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://lsej.org.ua/1_2021/5.pdf

45. Корнієнко М. Місцеве самоврядування: системний аналіз / М. Корнієнко // Право України. – 2019. – № 3-4. – С. 349.

46. Косова Е.В. Проблеми реформування податкового права в Україні: Євроінтеграційний аспект / Е.В. Косова // Торгівля і ринок. – 2021. – Вип. 38. – С.183-193.

47. Косова Е. В. Концепція ризик-орієнтованого податкового адміністрування в бюджетному процесі / А.В. Білюк, Е.В. Косова // Молодий вчений. – 2021. – №1. – С. 539-542.

48. Косова Т. Д. Місцеві фінанси та контроль: напрями реформування / Т. Д. Косова, І. А. Ангеліна // Актуальні проблеми економіки. – 2020. – № 11. – С. 299-306.

49. Костенок І. Соціокультурні чинники розвитку регіонального самоврядування в Україні [Електронний ресурс] Дніпропетровський регіональний інститут державного управління Національної академії державного управління при Президентові України. – Режим доступу: http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2017/2017_01(8)/11kivmsu.pdf

50. Костирко Л.А. Методичні засади комплексного аналізу фінансової стійкості місцевих бюджетів / Л.А. Костирко, ЕН.Ю. Велетейчик // Фінансовий простір. – 2021. – № 1(21). С. 83-90.

51. Кравченко В. І. Фінанси України: сучасні виклики і проблеми розвитку / В. І. Кравченко // Економіка та держава. – 2019. – № 5. – С. 9-13.

52. Крисоватий, А. І. Місцеві податки у США та особливості їх справляння / А. І. Крисоватий, В. Мельник // Фінанси України. – 1999. – № 1. – С. 100-106.

53. Луніна І. О. Державні фінанси та реформування міжбюджетних відносин / І. О. Луніна – К.: Наукова думка, 2006. – 432 с.

54. Луніна І.О. Формування місцевих бюджетів на основі принципу еквівалентності: шлях до ефективної бюджетної системи / І.О. Луніна // Фінанси України. – 2016. – № 9. – С. 3-12.

55. Чугунов І. Я. Теоретичні основи системи бюджетного регулювання: навч. посіб. / І.Я. Чугунов – К.: НДФІ, 2005. – 259 с.

Додаток А.

Обсяг доходів місцевих бюджетів без урахування міжбюджетних трансфертів, на 1 особу

Області	2017	2018	2019	2020	2021
Львівська	1458	1687	1754	1904	2527
Івано-Франківська	1249	1396	1396	1467	1860
Закарпатська	967	1095	1165	1257	1644
Чернівецька	1164	1286	1416	1370	1820
Волинська	1139	1348	1396	1527	2118
Рівненська	1335	1508	1547	1619	1902
Вінницька	1328	1601	1736	1923	2353
Тернопільська	991	1171	1263	1308	1739
Хмельницька	1302	1533	1699	1786	2255
Київська	2236	2507	2738	2801	3552
Чернігівська	1346	1622	1692	1868	2305
Житомирська	1355	1614	1711	1868	2202
Кіровоградська	1425	1765	1895	2068	2467
Черкаська	1549	1932	1969	2049	2551
Полтавська	2212	2697	2635	2682	3325
Сумська	1573	1887	1945	2021	2420
Харківська	1898	2252	2347	2400	2882
Запорізька	2134	2387	2494	2619	3172
Дніпропетровська	2532	2944	3065	3350	4030
Донецька	2275	2631	2847	2222	1651
Луганська	1729	2021	1975	1476	974
Миколаївська	1572	1932	1951	2067	2528
Одеська	1847	2077	2175	2340	2896
Херсонська	1293	1520	1577	1704	2129

Додаток Б.

Обсяг міжбюджетних трансфертів на 1 особу

Області	2020	2021
Львівська	3274	4744
Івано-Франківська	4001	5218
Закарпатська	4049	5051
Чернівецька	3877	4882
Волинська	4513	5500
Рівненська	4316	5485
Вінницька	3362	4643
Тернопільська	3875	5016
Хмельницька	3663	4853
Київська	2822	4319
Чернігівська	3417	4510
Житомирська	3774	4907
Київ	3128	3281
Кіровоградська	3393	4712
Черкаська	3318	4558
Полтавська	2588	4316
Сумська	3098	4580
Харківська	2760	3874
Запорізька	2476	4021
Дніпропетровська	2079	4019
Донецька	1943	2210
Луганська	1935	1470
Миколаївська	3171	4414
Одеська	2856	3992
Херсонська	3520	4444